

ISSN 1392-5369

Specialusis ugdymas. 2013. Nr. 2 (29), 65–78

Special Education. 2013. No. 2 (29), 65–78

NEIĞALIŲJŲ DALYVAVIMAS SPORTO KLUBŲ VEIKLOJE

Vilius Kavaliauskas, Jūra Vladas Vaitkevičius

Šiaulių universitetas

P. Višinskio g. 25, LT-76351 Šiauliai

Straipsnyje analizuojami neįgaliųjų dalyvavimo sportinėje veikloje ypatumai. Teorinėje dalyje pateikiama fizinę negalę turinčių asmenų atžvilgiu valstybės vykdomos politikos sporto srityje dokumentų analizė, atskleista fizinio aktyvumo įtaka neįgaliųjų gyvenimo kokybei. Empirinėje dalyje nagrinėjamas fizinę negalę turinčių asmenų nedalyvavimo sporto klubų veikloje priežastingumas, iš-tirtos sporto klubų veiklos problemos.

Esminiai žodžiai: *fizinė negalė; rekreacinis, ugdomasis, varžybinis neįgaliųjų sportas; neįgaliųjų sporto klubai; fizinis aktyvumas.*

Įvadas

Problemos aktualumas. Sporto plėtros strateginis tikslas (2011) nurodo sudaryti sąlygas visų Lietuvos socialinių grupių įtraukimui į sporto veiklą, taip sprendžiant itin svarbius visuomenės sanglaudos, gyvenimo kokybės gerinimo, gyventojų sveikatos ir sveikos gyvensenos, didesnio darbingumo, laisvalaikio užimtumo uždavinius ir kartu sukuriant socialinį pagrindą didelio meistriškumo sportininkų rengimo sistemai (Žin., 2011, Nr. 41-1942). Nicos sutartyje yra pateikta deklaracija dėl „sporto ypatumų“, kurioje pripažintos svarbios sporto socialinės, švietimo ir kultūros funkcijos¹. Viena iš svarbiausių yra socialinė funkcija. Kaip teigia Stonkus (2007)², sveikas, fiziškai tvirtas, pajėgus, valingas, geras ir gražus žmogus – kiekvieno piliečio, šeimos, tautos idealas, siekinys. Todėl pirmą kartą kūno kultūros, sporto socialinė funkcija – suteikti pagrindinių žinių apie fizinį aktyvumą. Remiantis „Eurobarometro“ tyrimu (2010)³, ES piliečių požiūris į sportą ir fizinę veiklą labai skiriasi: 40 proc. ES piliečių sportuoja bent kartą per savaitę, o 60 proc. užsiima tam tikra fizine veikla. Tačiau, remiantis kitu Komisijos paskelbtu „Eurobarometro“ specialiu sporto ir fizinės veiklos tyrimu, 25 proc. respon-

dentų beveik visiškai nejuda. „Džiaugiamės, kad daugelis europiečių rimtai žiūri į sportą ir fizinę veiklą, tačiau turime labiau stengtis paskatinti nejudrius gyventojus, – teigė Komisijos narė A. Vassiliou. – Sportas sveika kūnui ir sielai. Kaip sakydavo senovės romėnai ir graikai, sveika siela sveikame kūne. Sportas suteikia daugiau energijos ir padeda gyventi aktyviau. Senėjančioje visuomenėje svarbu padėti gyventojams ilgiau išlikti sveikiems.“⁴

Sporto plėtros strategijoje (2011) daug dėmesio skiriama ir neįgaliųjų sportinei veiklai. Kaip pastebi Radzevičienė (2007), „neįgaliųjų socialinių lūkesčių tenkinimas sporto veiklomis yra viena esminių šių asmenų gyvenimo kokybės kaitos sąlygų. Sportinių veiklų plėtotė ir jų propagavimas turėtų vykti nuolat, būti nuosekli, tikslinga ir profesionali medicininės rehabilitacijos tąsa, teikiama ne dvejus ar trejus metus, bet nuolat, atsižvelgiant į individo lūkesčius, psichosocialinius poreikius bei jų kaitą“ (p. 157). Nors neįgaliųjų sportinė veikla labiausiai vertinama kaip socialinės integracijos priemonė, tačiau nereikia pamiršti, kaip teigia V. Kvietkauskas, kad „profesionalių sportininkų pasiekimai reikalingi, siekiant įkvėpti ir paskatinti kitus sportuoti“ (cit. Žeimantas, 2012, p. 201). Neįgaliųjų rekreacinio ir varžybinio sporto raida yra svarbus jų gyvenimo kokybės, fizinės, psichologinės ir socialinės gerovės gerinimo veiksnys (Samsonienė ir kt., 2008). Deja, Lietuvos parolimpinio sporto 1991–2011 m. apžvalgoje

¹ Europos Parlamentas. Sporto politika.

http://circa.europa.eu/irc/opocefact_sheets/info/data/policies/culture/article_7319_lt.htm (žiūrėta 2012-12-17).

² Elektroninė knygos „Per sportą į pilietinę kultūrą“ versija.

http://www.sportinfo.lt/dokumentai/leidiniai/per_sporta_i_plietine_kultura.pdf (žiūrėta 2012-12-17).

³ Europos tyrimų biuras. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-383_lt.htm (žiūrėta 2012-12-17).

⁴ „Eurobarometro“ tyrimo ataskaita.

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/383&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en> (žiūrėta 2012-12-17).

apgailstaujama, kad garsūs sportininkai yra garbaus amžiaus ir jie jau vargu ar pajėgs pasiekti aukštų rezultatų būsimose žaidynėse. „Dabar mes didžiausią dėmesį turėtume skirti jaunimui ir vaikams. Reikia ieškoti būdų, kad neįgalūs vaikai sportuotų, kad jie vėliau galėtų siekti aukšto meistriškumo...“ (cit. Žeimantas, 2012, p. 200).

Apie neįgaliųjų socializacijos problemas pastaruoju metu yra atlikta nemažai tyrimų. Neįgaliųjų integravimosi visuomenėje problemas, jų priežastis ir kliūtis Lietuvoje nagrinėjo Šiaulių ir Vilniaus universitetų, Lietuvos kūno kultūros akademijos mokslininkai (Bagdonas, 1997; Gudonis, 2002; Adomaitienė, 2003; Skučas, 2003, 2006, 2007, 2010; Ruškus, Daugėla, 2004; Samsonienė, 2006; Radzevičienė, 2007 ir kt.). Asmenų, turinčių sunkių negalių, dalyvavimo sporte prielaidas tyrinėjo Krivičiūtė (2005), neįgaliųjų sporto plėtros galimybes, sukuriant modelį, tinkamą vystyti neįgaliųjų sportui Lietuvoje, tyrė Rimšaitė (2008). Fizinę negalę turinčių asmenų, dalyvaujančių sportinėje veikloje, gyvenimo kokybę tyrinėjo Ivanauskas (2009). Tačiau nepavyko rasti tyrimų, kuriuose būtų analizuojamas fizinę negalę turinčių asmenų (ne)dalyvavimo sporto klubų veikloje priežastingumas. Mūsų nuomone, visame pasaulyje neįgaliųjų sportui skiriama vis daugiau dėmesio siekiant, kad jie nebūtų išskirti iš kitų sportininkų, kuriems yra suteikiamos geros sąlygos sportuoti. Lietuvos neįgalieji sportininkai yra pasiekę svarių pergalių įvairiose svarbiose tarptautinėse ir pasaulio masto varžybose. Deja, kaip rodo praktika, sportininkai priversti patys spręsti buitines, socialines, ekonomines ir kitas problemas, kurios kartais verčia perspektyvius sportininkus trauktis iš aktyvaus sporto.

Pasaulio neįgaliųjų sportas tampa vis profesionalesnis. Tą rodo ir rezultatai Londono (2012 m.) parolimpinėse žaidynėse – pasaulio ir parolimpiniai rekordai. Deja, kaip teigia LPOK generalinis sekretorius G. Zavadckis, ateityje geresnių rezultatų nereikėtų tikėtis, nes „Lietuvos parolimpinė rinktinė sensta, naujų, perspektyvių sportininkų nesugebame išauginti. Jaunų turime tik vieną kitą. Tad dabar norint iškovoti medalius reikia demonstruoti kur kas geresnius rezultatus nei anksčiau“ (cit. Žeimantas, 2012, p. 199). Atlikus neįgaliųjų sporto klube sportuojančių neįgaliųjų sportininkų anketinės apklausos analizę, gautos išvados galėtų būti panaudojamos ateityje, organizuojant fizinę negalę turinčių asmenų rekreacinę, reabilitacinę, varžybinę veiklą.

Tyrimo objektas – fizinę negalę turinčių asmenų dalyvavimas sporto klubų veikloje.

Tyrimo tikslas – atskleisti neįgaliųjų dalyvavimo sportinėje veikloje ypatumus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti fizinę negalę turinčių asmenų sportinės veiklos įtaką gyvenimo kokybės gerinimui.
2. Atskleisti veiksnius, lemiančius neįgaliųjų dalyvavimą sportinėje veikloje.
3. Iširti fizinę negalę turinčių asmenų dalyvavimo sporto klubų veikloje ypatumus.

Fizinę negalę turinčių asmenų fizinio aktyvumo teorinis aspektas

Kiekviena epocha ir kiekviena kultūra skiria specifinį „kitokio“, „svetimo“ žmogaus ar grupės vaizdinį, savaip pavadina nukrypimą nuo socialinės normos. „Kitokio“ žmogaus įvaizdį susikuriame, kai kalbame ir apie neįgaliuosius. „Negalę turintiems asmenims dažnai būdinga socialinė deviacija (nukrypimas nuo visuotinai priimtinių normų). Neįgaliųjų socialinė integracija įmanoma tik jiems pripažįstant ir veikiant pagal visuomenėje įprastas normas. Pagal etikečių klijavimo (stigmatizacijos) teoriją pati visuomenė kuria stereotipus apie neįgaliuosius ir lemia jų deviantišką elgseną“ (Šumskienė, 2009, p. 186).

Neįgaliojo požiūriu, dažnai negalė iškyla kaip „individo gyvenime įvykęs staigus biografinis lūžis, sukėlęs įprasto, savaime suprantamo pasaulio vaizdo griūtį, socialinių vaidmenų paradimą bei nemenkų pastangų reikalaujantį resocializacijos procesą, palydimą individualaus ir socialinio identiteto rekonstrukcija bei bandymu iš naujo perdėlioti subjektyvios tikrovės elementus“ (Viluckienė, 2010, p. 128).

Fizinė veikla yra labai svarbi siekiant gyventi aktyviai ir sveikai, turėti prasmingą laisvalaikį. Skučas (2010) (cit. Adomaitienė, 1999), remdamasis tyrimų duomenimis, pastebi, kad Lietuvoje vyrauja individualus medicininis negalės modelis, pagal kurį iš anksto neįgalusis asmuo rengiamas pasyvaus paslaugų gavėjo ir ligoto žmogaus vaidmeniui, todėl jis sunkiai identifikuoja save kaip stiprų, savarankišką, aktyvų žmogų. Specialistai, dirbantys reabilitacijos, rekreacijos ir sporto srityse, privalo žinoti neįgaliųjų poreikius, motyvaciją, polinkius ir dėl neįgalumo, ligų ar kitų priežasčių atsiradusius apribojimus (Samsonienė ir kt., 2008).

Neįgaliųjų sporte sunkesnė ar lengvesnė negalė įgauna kitą prasmę, nes yra įvairių sporto

šakų, kuriose neįgalieji pagal judėjimo funkcijų galimybes bei sporto šakų specifiką gali dalyvauti savo mėgstamoje sporto šakoje. Lengvesnė fizinė negalė leidžia pasirinkti ir atstovauti keletui sporto šakų, o sunkesnės formos neįgalieji (sėdintys vežimėlyje) dažniausiai renkasi vieną ar dvi sporto šakas. Po sunkios traumos daugelis patiria judėjimo sunkumų. Pagrindinė problema, su kuria jie susiduria pirmiausia – dalinis arba visiškas kai kurių funkcijų netekimas. Po pažeidimo dažnai neįgalieji patiria fizinį, emocinį, psichologinį stresą, todėl tampa nesavarankiški, pasyvūs, nesistengia aktyviai dalyvauti kasdieniame gyvenime (May, Warren, 2002). Būklės, dėl kurių nustatoma negalė, veikiami, šie žmonės patiria gyvenimo kokybės kaitą, jie eliminuojami (arba ribojami) iš aktyvaus socialinio, ekonominio, politinio gyvenimo (Radzevičienė, 2007).

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija, ratifikuota Lietuvoje 2010 m. gegužės 27 d. įstatymu Nr. XI-854 (įsigaliojo nuo 2010 m. birželio 10 d.), skirta skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų neįgaliųjų visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui (Žin., 2010, Nr. 67-3350).

Konvencijos priėmimas rodo paradigmos pokytį pereinant nuo labdaros prie teisių, nuo medicininio modelio prie socialinio / žmogaus teisių modelio. Reikia pažymėti, kad Neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvusis protokolai yra viršesni nacionalinės teisės atžvilgiu ir yra tiesioginio galiojimo. Tai reiškia, kad visi Lietuvos įstatymai, vienaip ar kitaip reglamentuojantys neįgaliųjų reikalus, negali prieštarauti Neįgaliųjų teisių konvencijai. Konkrečiu atveju, jei Lietuvos įstatymai neįgaliųjų reikalus reglamentuoja kitaip nei Neįgaliųjų teisių konvencija, reikia vadovautis ja, o ne Lietuvos įstatymu.

Europos Bendrijos komisijos išleistame leidinyje „Baltoji knyga dėl sporto“⁵ aptariamas visuomeninis sporto vaidmuo, jo ekonominis aspektas ir tolesni su šia iniciatyva susiję veiksmai. Europos Sąjungos negalės strategijos veiksmų plane Komisija atsižvelgs į sporto svarbą žmonėms, turintiems negalę, ir rems valstybių narių veiksmus šioje srityje.

Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo naujos redakcijos 15

straipsnis, įsigaliojęs nuo 2010 m. liepos 1 d., nusako, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba jos įgaliotos institucijos ir savivaldybių institucijos yra atsakingos už neįgaliųjų integravimą į kultūrinę veiklą, poilsį ir sportą ir lygių galimybių jiems dalyvauti šiose gyvenimo srityse kartu su kitais visuomenės nariais sudarymą (Žin., 2010, Nr. 60-2958).

2011 m. kovo 24 d. Seimas patvirtino 2011–2020 metų valstybinės sporto plėtros strategiją. Naujame sporto plėtrą reglamentuojančiame dokumente viena iš prioritetinės sporto plėtros Lietuvoje kryptių yra sporto vaidmens visuomenėje didinimas (suvokimo, kad sveika gyvensena, sportavimas yra neatsiejami nuo gyvenimo kokybės, skatinimas ir sporto prestižo, jo bendruomeninės funkcijos stiprinimas). Neįgaliųjų sporto veikla šioje strategijoje nėra apibrėžiama. Viena iš tikslų tik skelbiama, kad reikia sukurti ir (arba) atnaujinti sporto infrastruktūrą, kad ji būtų tolygiai išplėta visuose Lietuvos regionuose, prieinama kiekvienam gyventojui jo aplinkoje ir sudarytų tinkamas sportavimo sąlygas įvairaus amžiaus žmonėms, neįgaliesiems, mėgėjams ir didelio meistriškumo sportininkams (Žin., 2011, Nr. 41-1942).

2012 m. lapkričio 21 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Nacionalinę neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programą. Šioje programoje numatyti 9 tikslai neįgaliųjų specialiesiems poreikiams tenkinti ir jų socialinei integracijai visose gyvenimo srityse: socialinės apsaugos, sveikatos priežiūros, fizinės ir informacinės aplinkos, švietimo, užimtumo, rehabilitacijos, dalyvavimo visuomenės gyvenime, kultūroje, sporto ir poilsio veiklose (Žin., 2012, Nr. 137-7021).

2013 m. sausio 18 d. vykusioje Lietuvos neįgaliųjų sporto federacijos (LNSF) ataskaitinėje rinkimų konferencijoje buvo teigiama, kad sportuojančių fizinę negalę turinčių asmenų ne tik kad nepadaugėjo, bet dar ir sumažėjo, palyginti su 2011 m. 2012 m. sportuojančių liko tik 918, nors nuo 2009 metų buvo matomas nedidelis, bet pakilimas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis⁶, 2011 m. šalyje gyveno 264 632 neįgalūs asmenys, gaunantys netekto darbingumo pensijas ar išmokas. Pagal anksčiau Nacionalinėje

⁵ Europos Bendrijos komisija „Baltoji knyga dėl sporto“ (2007). http://ec.europa.eu/sport/documents/white-paper/whitepaper-short_lt.pdf (žiūrėta 2013-01-22).

⁶ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Neįgalumo statistika ir dinamika (2012). <http://www.socmin.lt/index.php?1781001982> (žiūrėta 2013-02-04).

neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programoje pateiktą statistiką, Lietuvoje sportuoja daugiau kaip 5,4 tūkstančio neįgaliųjų sportininkų (37 neįgaliųjų sporto klubai), tai nesunku apskaičiuoti, kad sporto veikloje dalyvauja tik apie 2 % neįgaliųjų.

2012 metais sporto pasiekimams gerinti LNSF gavo beveik 600 tūkst. litų. Tai galima būtų paaiškinti tuo, kad praėję metai buvo parolimpiniai metai ir reikėjo neįgaliesiems sportininkams ruošti varžyboms stovyklose.

Buchard ir kt. tyrimai rodo (cit. Zumeras, Gurskas, 2012), kad fizinis aktyvumas yra vienas iš daugelio veiksnių, darančių teigiamą įtaką sveikatai.

Svarbus veiksnys – neįgaliųjų praktinė patirtis ir žinios, susietos su sportine veikla. Mokslininkai Ališauskas, Ališauskienė, Miltenienė, Kaffemanienė (2010)⁷ atliko tyrimą apie informacijos prieinamumo neįgaliesiems ir jos skleidimo efektyvumą ir nustatė, kad „neįgaliesiems skirtų leidinių pagrindinis skaitytojas – žmogus, atsidūręs negalės situacijoje. Tokio pobūdžio leidiniai neįgaliesiems yra ne tik informacijos šaltinis, bet ir tam tikra socializacijos forma siekiant ryšių su bendruomene, įsitraukiant į bendras veiklas. Leidiniuose akcentuojamos ir puoselėjamos žmogiškosios vertybės daro juos svarbius ne tik tiksliniam skaitytojų ratui, bet ir plačiai visuomenei, nes juose pateikiama medžiaga ugdo tolerantišką požiūrį į žmonių socialinę įvairovę, propaguoja supratimą apie žmogaus teisę į kitoniškumą, pripažinimą ir pagarbą“ (p. 80–82). Čia pateikiamos pozityvios išvados apie specialiuosius leidinius, skirtus tikslinei auditorijai, o respublikinė ar vietinė spauda apie neįgaliųjų pasiekimus rašo tik jų sulaukus. Tą akcentuoja ir Ivanauskas (2009): „žiniasklaida, turinti galingą poveikį socializacijai, daugelio autorių pastebėta (Skučas, 2003a, Ruškus, Daugėla, 2004), nepakankamai dėmesio skiria neįgaliesiems, jų problemoms, vilčiams ir lūkesčiams atskleisti“ (p. 19).

Moterys ir vyrai turi turėti vienodas galimybes pasirinkimui sportuoti. Reikia užtikrinti lygias vyrų ir moterų, berniukų ir mergaičių galimybes ir dalyvavimą visų lygių, funkcijų ir sričių sportinėje veikloje, skatinti neįgaliųjų moterų įtrau-

kimą į sportinę veiklą, nes neįgalios moterys sportuoja mažiau nei neįgalūs vyrai. 2010 m. Lietuvos sporto statistikos metraščio duomenimis⁸, Lietuvoje pagal neįgaliųjų sporto organizacijų veiklos rodiklių ataskaitą, sportavo 963 neįgalūs asmenys, iš kurių tik 204 moterys.

Kokią įtaką išsilavinimas turi neįgaliųjų sporto veiksmams, tyrinėjo Samsonienė ir kt. (2010). Gauti duomenys rodo, kad žymiai daugiau ($p < 0,05$) neįgaliųjų sportininkų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, pozityviai vertino savo gyvenimo kokybę, palyginti su neįgaliaisiais, turinčiais aukštesnįjį ar vidurinį išsilavinimą.

Kitas svarbus veiksnys – senstanti visuomenė ir didėjantis neįgaliųjų skaičius. Prognozuojama, kad 2060 m. pradžioje du penktadalius (40,9 proc.) Lietuvos gyventojų sudarys pagyvenę žmonės (ES – 35,7 proc.)⁹. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos statistikos 2011 m. duomenimis¹⁰, neįgaliųjų skaičius mūsų šalyje atitinka Jungtinių Tautų Organizacijos duomenis, kad pasaulyje žmonės, turintys negalę, sudaro apie 10 procentų visų gyventojų. 2012 m. pradžioje Lietuvoje 711,1 tūkst., arba 23,6 procento, gyventojų buvo 60 metų ir vyresni¹¹. Fizinis aktyvumas užtikrintų geresnę gyvenimo kokybę net ir vyresniame amžiuje, todėl tikslingos sporto veiklos organizavimas, sąlygų sportuoti sudarymas galėtų būti pozicionuojamas kaip reikšmingas ir aktualus šių dienų reiškinys.

Motyvai sportuoti turi būti tokie stiprūs, kad sportininkas, vertindamas varžybų rezultatus, nesėkmės atveju nesigailėtų dėl įdėtų pastangų. Dalyvavimą sportinėje veikloje lemia motyvaciniai veiksniai, t. y. vidinė motyvacija – noras stiprinti sveikatą ir būti sveikiems bei saviraiškos (savirealizacijos) poreikis – tikėjimas realizuoti savo gebėjimus. Skučo (2010) tyrimas patvirtino kitų tyrėjų (Campbell, Jones, 2002; May, Warren,

⁸ Lietuvos sporto statistikos metraščio duomenys. <http://www.kksd.lt/index.php?2933772018> (žiūrėta 2013-01-22).

⁹ Lietuvos statistikos departamentas. Demografinė padėtis (2008). <http://www.stat.gov.lt/news/view/?id=2749&print=1&PHPSESSID=05f792168abb14d972b906e5f2d7456>.

¹⁰ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Neįgalumo statistika ir dinamika (2012). <http://www.socmin.lt/index.php?1781001982> (žiūrėta 2013-02-04).

¹¹ Lietuvos statistikos metraštis (2012). Lietuvos statistikos departamentas. http://www.stat.gov.lt/uploads/metraštis/1_LSM_2012.pdf (žiūrėta 2013-01-22).

⁷ Neįgaliųjų reikalų departamentas. Šiaulių universitetas. „Informacijos prieinamumo neįgaliesiems ir jos skleidimo efektyvumas“. 2010 m. http://www.ndt.lt/files/File/Tyrimo_ataskaita_2010.pdf (žiūrėta 2013-02-05).

2002) nustatytą faktą, kad sportuojantys neįgalieji lengviau įveikia psichinį-emocinį stresą, kurį sukėlė pažeidimas ir judėjimo funkcijų apribojimas. Specialistai, dirbantys judėjimo, fizinės veiklos ir sporto srityse, privalo žinoti neįgaliųjų poreikius, motyvaciją, polinkius ir dėl neįgalumo, ligų ar kitų priežasčių kilusius apribojimus.

Neįgaliųjų dalyvavimo sporto klubų veikloje tyrimas

Tyrimo metodai

Siekiant išsiaiškinti fizinę negalę turinčių asmenų dalyvavimą sporto klubų veikloje lemiančius veiksnius, buvo atliktas kiekybinis tyrimas Šiaulių miesto neįgaliųjų sporto klubuose „Entuziastas“ ir „Šiaulietis“ bei Šiaulių miesto socialinių paslaugų dienos užimtumo centre. Anketos buvo sudarytos remiantis teorine mokslinės literatūros analize, Kaffemanienės (2006), Bitino (1998), Kardelio (2002) metodologinėmis rekomendacijomis bei Skučo (2003a) ir Ivanausko (2009) adaptuotomis anketomis. Siekdami identifikuoti dalyvavimą sporto klubų veikloje lemiančius veiksnius, sudarėme tris anketas (kiekybinė struktūrizuota fizinę negalę turinčių asmenų, sportuojančių ir nesportuojančių neįgaliųjų sporto klube bei klubo vadovų apklausa). Anketą sudaro uždaro ir 3 atviro tipo klausimai. Anketose yra vienodų blokų, kad lengviau būtų galima interpretuoti duomenis, išskyrus anketą vadovams, kurioje papildomai yra įdėti du blokai norint gauti informacijos apie sporto klubą ir vadovavimą bei vadybą. Vadovams anketos buvo išsiųstos elektroniniu paštu (18 vnt.). Grįžo 8 anketos. Sportuojantiems parengta ir išdalyta 70 anketų, gauta 66 anketos. Nedalyvaujantiems sporto klubų veikloje išdalyta 100 anketų, grįžo 70 anketų. Įvairių sričių duomenys buvo išanalizuoti kiekybiškai ir kokybiškai, tyrimo rezultatai pateikti procentine išraiška. Tyrimas vyko 2012 m. lapkričio – 2013 m. vasario mėnesį.

Tyrimo duomenys apdoroti naudojantis Statistinio paketo socialiniams mokslams (SPSS 17.0) ir MS Windows *Excel* programomis. Tyrime naudoti šie matematinės statistikos metodai:

- tiesioginio ryšio tarp požymių stiprumas įvertintas koreliacijos koeficientu. Šiuo atveju skaičiuotas Pearsono koreliacijos koeficientas;

- taip pat naudotasi Chi kvadrato kriterijumi, siekiant atskleisti reiškinį tarpusavio priklausomybę;
- pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p \leq 0,05$;
- šių dydžių vaizdiniam-grafiniam pateikimui darbe naudota MS Windows *Excel* programa.

Respondentų socialinė-demografinė analizė. Siekiant atlikti reprezentatyvų tyrimą, buvo dėta pastangų apklausti kuo daugiau respondentų, susijusių su tiriamąja tema. Gavus LNSF sutikimą, buvo susisiepta su visais 18 Lietuvoje esančių klubų vadovais, kurie priklauso LNSF, ir paprašyta atsakyti į atsiųstos anketos klausimus apie jų klubo veiklą. Atsakymus gavome tik iš aštuonių klubų vadovų. Lyginant procentiškai, tai sudaro daugiau kaip 50 % visų turinčių fizinę negalę klubų vadovų. Tad kiekybiniame tyrime dalyvavo 8 sporto klubų vadovai ir tai sudarė 5,6 % visų šio tipo tyrime dalyvavusių respondentų.

Sudėtinga buvo gauti ir LNSF klubuose sportuojančių dalyvių sąrašus, tad teko apsiriboti Šiaulių regione esančiais neįgaliųjų sporto klubais. Buvo apklausti 36 aktyviai sportuojantys fizinę negalę turintys asmenys iš Šiaulių sporto klubų ir 30 respondentų iš Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Ukmergės, Alytaus (iš sporto klubų po 6 asmenis). Iš viso tyrime dalyvavo 66 sportuojantys neįgalieji. Tai sudaro 45,8 % visų šio tipo tyrime dalyvavusių respondentų. Tai toks atsitiktinis imties parinkimo būdas, dar kitaip vadinamas patogumo imtimi, nes pasirinktus tiriamuosius buvo nesudėtinga apklausti (Kardelis, 2002).

Nesportuojantys fizinę negalę turintys respondentai buvo pasirinkti iš Šiaulių miesto neįgaliųjų draugijos ir Šiaulių miesto socialinių paslaugų dienos užimtumo centro. Buvo apklausta 90 respondentų. Dėl duomenų netikslumo 20 anketų nebuvo apdorotos SPSS programa, tad tyrimui panaudota 70 nesportuojančių fizinę negalę turinčių respondentų anketų. Tai sudaro 48,6 % nuo visų apklaustųjų.

Iš kiekybinio tyrimo anketinėje apklausoje dalyvavusių 144 respondentų – 97 vyrai (67,4 %) ir 47 moterys (32,6 %). Neįgaliųjų amžius nebuvo ribojamas. Daugiausia į anketos klausimus atsakinėjo 41–60 metų (63 respondentai – 43,8 %) ir 19–40 metų (61 respondentas, t. y. 42,4 %) asmenys. Kiti respondentai pasiskirstė taip: iki 19 metų 4 (2,8 %), 61 ir daugiau metų – 16 (11,0 %).

Daugiausia respondentų turi vidurinį – 47 (32,6 %) ir aukštesnįjį 47 (32,6 %) išsilavinimą. Aukštąjį (universitetinį ir neuniversitetinį) atitinkamai 26 (18,2 %) ir 12 (8,3 %) neįgaliųjų, o 12 respondentų (8,3 %) turi pradinį ar pagrindinį išsilavinimą. Tai galėtų iš dalies sąlygoti ir gaunamų pajamų per mėnesį dydį: net 75 respondentai (52,1 %) gauna iki 1000 Lt; iki 1500 Lt – 46 (31,9 %), o daugiau kaip 1500 Lt gauna tik 17 (11,8 %) respondentų. 2000 Lt ir daugiau gauna 6 respondentai, kas sudaro tik 4,2 %. Šie duomenys gali būti reikšmingi, tiriant materialinę sportuojančių paskatinimo problemą arba negalėjimą sportuoti dėl finansinių problemų.

Pagal darbingumo lygį, didžiausias procentas – 59,7 % (86) yra pripažintų iš dalies darbingais (darbingumo lygis 30–55 %) arba nedarbingais – 49 (34,0 %, darbingumo lygis 0–25 %) piliečiais ir tik 9 (6,3 %) buvo nustatytas 60–100 % darbingumas. Tai rodo, kad net 93,7 % visų apklaustųjų turi galimybę užsiimti aktyvia sportine veikla.

Analizuojant negalės atsiradimo priežastį buvo nustatyta, kad įgimtą negalę turi 39 (27,1 %) respondentai, o amžiaus (senėjimo) priežastį – tik 2,1 % (3). Kiti tapo neįgalūs po ligos arba traumos – 102 (70,8 %). Tuo remiantis galima teigti, kad, tapęs neįgalus dėl ligos arba patirtos traumos, žmogus patiria didelį emocinį išgyvenimą ir jam reikalingos įvairios veiklos, tarp jų ir sportinė veikla, kad galėtų sustiprėti fiziškai bei dvasiškai ir maksimaliai susigrąžintų prarastą gyvenimo kokybę.

Tyrimo rezultatai

Neįgaliųjų sportas vis labiau plėtojasi įvairiomis kryptimis, plečiasi jo geografija, įsijungia trečiojo pasaulio šalys, kyla vis daugiau spęstinių klausimų ir problemų. Lietuva tampa šio vyksmo sudėtine dalimi.

2012 metais Lietuvoje veikė 18 neįgaliųjų sporto klubų. Iš tyrime dalyvavusių 8 klubų vadovų pateiktų duomenų galime matyti, kad dauguma klubų (62,5 %) veikia 16 m. ir daugiau. Tendencija kurtis naujiems klubams išlieka, tačiau žymėsio šios veiklos aktyvumo stokojama. Per pastaruosius penkerius metus Lietuvoje įsikūrė tik vienas sportuojančių, turinčių fizinę negalę, klubas.

Sportuojančiųjų poreikių tenkinimas yra tiesiogiai susijęs su galimybe pasirinkti norimą veiklą. Įvertinę duomenis galime teigti, kad sporto klubai iš dalies tenkina sportuojančiųjų poreikius. 50 % klubų organizuoja sportavimą 6–10 sporto šakų, o 12,5 % klubų siūlo sportuoti 11 ir daugiau sporto šakų.

Neįgalieji nepasigenda kokybiškesnio sportinės veiklos organizavimo. Jie gan teigiamai įvertino ir klubų teikiamų paslaugų kokybę. Kad ji juos tenkina, teigė 48,5 %, kad iš dalies – 43,9 % respondentų. Visiškai nepatenkinti paslaugų kokybe yra tik 7,6 % sportuojančiųjų neįgaliųjų.

Motyvai, ko neįgalieji tikisi ateidami sportuoti, yra labai įvairūs (žr. 1 lentelę). Ištyrus neįgaliųjų, dalyvaujančių sportinėje veikloje, nuomonę apie dalyvavimo sporto veikloje įtaką neįgaliojo gyvenimo kokybei, galima teigti, kad labiausiai išskiriamos užsibrėžto sportinio tikslo siekimas (98,5 %) ir savirealizacijos poreikio tenkinimas (98,5 %).

1 lentelė

Dalyvavimo sporto veikloje įtaka neįgaliojo gyvenimo kokybei (sportuojantys) %; N = 66

Gyvenimo kokybės kriterijai	Respondentų atsakymai (%)			
	Tikrai taip	Taip	Ne	Tikrai ne
Suteikia galimybę gauti papildomų paslaugų	26,2	53,8	13,8	6,2
Sudaro sąlygas savirealizacijai	36,4	62,1	–	1,5
Padedta tapti savarankiškesniam	28,8	66,7	3,0	1,5
Gerina bendravimą	48,5	48,5	1,5	1,5
Stiprina sveikatą	43,9	53,0	1,5	1,5
Padedta siekti užsibrėžto sportinio tikslo	30,3	68,2	–	1,5
Teikia malonumą ir pasitenkinimą	47,0	48,5	3,0	1,5
Suteikia laisvę, pasirinkimo galimybę	25,8	62,1	10,6	1,5
Gerina materialinę padėtį	4,6	9,2	64,6	21,5
Leidžia pailsėti, kurti, turiningai praleisti laisvalaikį	39,4	56,1	3,0	1,5

Gan aukštas pozicijas užima ir kiti šios veiklos kriterijai: bendravimo gerinimas (97,0 %), malonumo ir pasitenkinimo teikimas (95,5 %) bei sveikatos stiprinimas (96,9 %). Peržvelgus pastarųjų penkerių metų statistiką Šiaulių „Entuziasto“ sporto klube, sportuojančiųjų skaičius kinta labai nežymiai.

Aktyvus sportavimas reikalauja didelių pastangų. Nors daugelis supranta, kad sportas stiprina sveikatą, tačiau trūksta valios siekti užsibrėžto tikslo. Motyvavimo sistema tobulinama, dedama daug pastangų. Šis procesas prasideda nuo atvykimo į sporto klubą sąlygų ir mikroklimato sukūrimo iki padėkos ir įvertinimo, pasiekus aukštų sportinių rezultatų. Veikla, orientuota į aukštesnių (bendravimas, saviraiška) poreikių tenkinimą, skatina žmogų tobulėti. Rinkdamiesi sportinę veiklą respondentai (86,1 %) mano, kad ji negerina jų materialinės padėties.

Nors 52,1 % respondentų pajamos neviršija 1000 Lt, net 43,9 % iš jų sutiktų skirti savo asmeninių lėšų klubo finansavimui. Dar 27,3 % yra neapsisprendę, tačiau tikėtina, kad jų nuomonė, sužinojus sąlygas, taip pat būtų teigiama.

Atlikta sporto klubų vadovų apklausa parodė, kad sporto klubų materialiniai ištekliai yra gan vidutiniški. Tik varžybų apranga sporto klubai aprūpinami 100 % (žr. 2 lentelę). Pakankamai klubai yra aprūpinti mobiliuoju ryšiu ir įvairiu sporto inventoriu (po 87,5 %). Deja, tik 25 % klubų turi interneto svetaines ir transporto priemonės, tik 37,5 % – savas patalpas, treniruoklių ar sporto salę. Trūkstant sąlygų sportuoti, sunku pasiekti gerų rezultatų, mažėja motyvacija intensyviai užsiiminėti šia veikla.

2 lentelė

Neįgaliųjų sporto klubų ištekliai %

Ištekliai	Padėtis neįgaliųjų sporto klubuose (%)	
	Turi	Neturi
Kompiuteris	62,5	37,5
Interneto prieiga	75,0	25,0
Interneto svetainė	25,0	75,0
Analoginis ryšys (TEO)	37,5	62,5
Mobilusis ryšys	87,5	12,5
Transporto priemonė	25,0	75,0
Savos patalpos	37,5	62,5
Treniruoklių salė	37,5	62,5
Sporto salė	37,5	62,5
Treniruoklių apranga	62,5	37,5
Varžybų apranga	100,0	–
Sporto treneris	75,0	25,0
Įvairius sporto inventorius	87,5	12,5

Sporto klubų veiklos kokybė gali priklausyti nuo daugelio priežasčių. Dažniausiai siekiama tobulinti teisinę bazę arba norima užtikrinti pakankamą klubų finansavimą. Respondentai įsitikinę (žr. 3 lentelę), kad didžiausią įtaką sporto klubo veiklos kokybei turi vadovo kompetencija (89,4 %), klube esantys aktyvūs sportininkai (75,8 %), sporto inventoriu (72,7 %) ir klubo biudžetas (71,2 %). Daugiausiai nuomonės išsiskyrė dėl šeimos narių dalyvavimo sportinėje veikloje. Tikėtina, kad neįgalieji, vertinantys šeimą už palaikymą ir paskatinimą, vengia rodyti savo nesėkmes ar silpnybes, kurių gali atsirasti dėl kasdien išskylančių įvairių problemų. Vyriausybės vykdoma politika ir vietos savivaldos požiūris į neįgalios sportininkus (atitinkamai 60,6 % ir 62,1 %) užima ganėtinai reikšmingas pozicijas ir tik 3 % respondentų mano, kad tai nedaro jokios įtakos. Informacijos sklaida apie sporto klubą taip pat turi nemažą poveikį: net 56,1 % respondentų mano, kad šis faktorius tikrai turi įtakos klubo veiklos kokybei.

3 lentelė

Sporto klubo veiklos kokybę lemiantys veiksniai (sportuojantys) %; N = 66

Sporto klubo veiklos kokybės kriterijai	Respondentų atsakymai (%)			
	Tikrai taip	Taip	Ne	Tikrai ne
Vadovo kompetencija	89,4	10,6	–	–
Klube esantys aktyvūs sportininkai	75,8	24,2	–	–
Klubo veikloje dalyvaujantys šeimos nariai	28,8	37,9	24,2	9,1
Vietos savivaldos požiūris į neįgalios sportininkus	62,1	27,3	10,6	–
Vyriausybės vykdoma politika	60,6	25,8	10,6	3,0
Klubo biudžetas	71,2	18,2	10,6	–
Strategiškai patogi klubo vieta	58,5	29,2	12,3	–
Sporto inventoriu	72,7	19,7	7,6	–
Informacijos sklaida apie klubo veiklą	56,1	31,8	9,1	3,0

Ištyrus respondentų nuomonę apie šaltinius, kurie galėtų užtikrinti informacijos apie sporto klubų veiklą sklaidą, paaiškėjo, kad daugiausiai šia informacija dalijamasi „iš lūpų į lūpas“, t. y. tarp draugų ir pažįstamų (89,4 %). Tai patvirtina ir koreliacijos rezultatai – daugiausiai informacijos apie sporto klubų veiklą turi tie nesportuojantys neįgalieji, kurie turi pažįstamų, dalyvaujančių neįgaliųjų sporto klubų veikloje ($r = 0,765$; $p = 0,001$; $\chi^2 = 39,482$; $p = 0,001$). In-

ternetas, spauda ir kiti šaltiniai užima kartu paėmus tik 10,5 %. Tai gali būti tiesiogiai susiję su tuo, kad net 75 % sporto klubų neturi savo interneto svetainės.

Stokojant informacijos apie sporto klubų veiklą, buvo tikslinga sužinoti priežastis, kurios paskatino neįgaliuosius dalyvauti sportinėje veikloje (žr. 4 lentelę). Svarbiausias faktorius – sveikatos stiprinimas (95,4 %). Jis, neįgaliųjų nuomone, lemia šios veiklos prioritetinę poziciją.

4 lentelė

Veiksniai, kurie paskatino neįgaliuosius sportuoti (sportuojantys) %; N = 66

Veiksniai	Įtaką įsitraukimui į aktyvią fizinę veiklą (%)		
	Paskatino	Neturėjo įtakos	Neskatino
Reabilitologo patarimas	43,9	56,1	–
Draugų, šeimos palaikymas, paskatinimas	79,3	20,7	–
Noras išbandyti save	89,4	10,6	–
Sporto pasiekimai iki negalės	29,7	70,3	–
Noras pasiekti gerų rezultatų	77,3	22,7	–
Noras išvykti į kitas šalis	72,7	27,3	–
Sveikatos stiprinimas	95,4	4,6	–
Pranešimai per medijas apie neįgaliųjų sportą	46,9	50,0	3,1
Traumų tikimybė sportuojant	7,5	78,8	13,6
Sporto klubo teikiamos papildomos paslaugos	46,9	14,1	39,0
Piniginis atlygis už pasiektus rezultatus	20,3	18,8	60,9

Sportinėje veikloje dalyvaujantys neįgalieji supranta, kad tik nuo jų noro, valios ir ryžto gali pagerėti jų gyvenimo kokybė. Kitas veiksnys – noras išbandyti save (89,4 %), taip pat susijęs su ištvermės, atkaklumo, ryžto savybėmis. Trečioje vietoje – draugų, šeimos palaikymas ir paskatinimas (79,3 %). Kaip matome, neįgaliesiems labai svarbu, kad juos paremtų šeima ir draugai. Įgiję negalę žmonės tampa pažeidžiamesni, jautresni, jiems reikia daugiau palaikymo. Dalyvavimą sportinėje veikloje skatina ir noras realizuoti save – gerų rezultatų siekimas motyvuoja 77,3 %, noras pakeliauti, išvykti į svečias šalis – 72,7 % tiriamųjų.

Respondentai nurodė ir priežastis, kurios, jų nuomone, galėtų turėti įtakos sporto klubų lankymo motyvacijai. Tai sporto trenerių nebuvimas, reikalavimas lankyti treniruotes ir siekti rezultatų, didelis fizinis krūvis, informacijos stoka apie neįgaliųjų sporto klubus.

Tai, kad fizinis aktyvumas gerina tiek fizinę, tiek dvasinę sveikatą, pasisako visi tyrime dalyvavę respondentai. Apklausoje dalyvavę respondentai pritaria, kad sportinė veikla turi didelę

įtaką neįgaliųjų gyvenimo kokybei. Mažiausiai nuomonės skyrėsi vertinant savarankiškumo, bendravimo, užsibrėžto tikslo siekimo srityse. Tyrime išsiskyrė sporto klubų vadovų įvairių gyvenimo kokybės sričių teigiamas vertinimas. Tam, kad dalyvavimas sporto veikloje gerina materialinę padėtį, jie pritarė daugiausiai (37,5 %), o iš sportuojančiųjų pritarė tik 13,9 %, iš nesportuojančiųjų 15,7 %. Vertindami labiausiai nesutapusią su kitomis dviem tyrėjų grupėmis nesportuojančių respondentų nuomonę, galime pažymėti laisvės suteikimo ir pasirinkimo galimybės poziciją.

Galima daryti išvadą, kad tik dalyvaujantys šioje veikloje gali tinkamai šį faktorių įvertinti, nes šiam teiginiui pritarė 87,9 % sportuojančių respondentų ir visi apklausoje dalyvavę vadovai. Analizuojant skirtumus tarp tiriamųjų grupių šiuo aspektu, buvo nustatyti statistiškai reikšmingi silpni ryšiai tarp tiriamųjų priklausomybės grupei ir šių gyvenimo kokybės aspektų, kuriuos lemia neįgaliojo dalyvavimas sporto veikloje: „gerina bendravimą“ ($r = -0,273$; $p = 0,001$) bei „leidžia pailsėti, kurti, turiningai praleisti laisvalaikį“ ($r = -0,249$; $p = 0,003$). Sporto klubų vadovai ir

sportuojantys neįgalieji pozityviau vertina šiuos dalyvavimo sporto veikloje teikiamus privalumus jų gyvenimo kokybei, nei nesportuojantys neįgalieji (atitinkamai $\chi^2 = 13,269$; $p = 0,039$ ir $\chi^2 = 11,034$; $p = 0,040$). Todėl šių aspektų akcentavimas dar nesportuojantiems neįgaliesiems galėtų būti vienas iš veiksnių, skatinančių juos ištraukti į sporto klubų veiklą.

Kadangi didžioji respondentų dalis sportinę veiklą įvertino kaip teigiamą, įdomu buvo sužinoti, kas lemia nedalyvavimą šioje veikloje. Nesportuojantys mano, kad traumų tikimybė yra svarbus faktorius, lemiantis šios veiklos nepasirinkimą (60 %), nors dalyvaujantys šioje veikloje tai paneigia (vadovai – 25,0 % ir sportuojantys – 14,1 %).

Tai rodo informacijos apie saugumo sportuojant užtikrinimą sklaidos trūkumą. Ryškus nuomonių išsiskyrimas ir dėl inventoriaus stygiaus. Nesportuojantys mano, kad dėl sporto priemonių stokos atsisakoma sportinės veiklos. Tai paneigia dalyvaujančių šioje veikloje nuomonė – kad sporto inventoriaus trūkumas turi reikšmės renkantis šią veiklą, mano tik 25 % vadovų ir 30,3 % sportuojančių.

Kaip svarbiausias priežastis, lemiančias šios veiklos nepasirinkimą, vadovai įvardija informacijos apie sporto klubų veiklą trūkumą, problemišką atvykimą ir motyvacijos trūkumą (75,0 %). Sportuojančių neįgaliųjų nuomonė, nors ir mažesne procentine išraiška, sutapo su vadovų nuomone. Greta minėtų pozicijų sportuojantys neįgalieji įvardija ir trenerių nebuvimo problemą (45,5 %). Nesportuojančių pozicijos pasiskirstė kiek kitaip: kaip svarbiausią nedalyvavimo sportinėje veikloje priežastį jie išskyrė patalpų nepritaikymą (71,0 %). Kadangi šioje veikloje nedalyvauja, tai, tikėtina, kad juos pasiekusi informacija yra pateikta kitų asmenų ar duomenų bazių. Dar dvi pozicijos – inventoriaus trūkumas (69,6 %) ir trenerių nebuvimas (67,6 %) taip pat galėtų būti priskirtos nuomonės formavimui per turimą informaciją.

Vertinant nesportuojančių neįgaliųjų nesportavimo priežastis, išryškėjo statistiškai reikšmingi ryšiai tarp nesportavimo priežasčių ir minėtosios respondentų grupės nuostatų, kad dalyvavimas sporto klubo veikloje „blogina materialinę padėtį“ ($r = 0,367$; $p \leq 0,006$); „problemiškas atvykimas iki sporto klubo“ ($r = 0,294$; $p = 0,029$); „informacijos stoka“ ($r = 0,268$; $p = 0,048$); „per didelis fizinis krūvis“ ($r = 0,301$; $p = 0,026$). Analizuojant pateiktą klausimą reikia pasidžiaugti,

kad visos trys tiriamųjų grupės mano, jog laiko trūkumas labai mažai turi įtakos šios veiklos pasirinkimui. Įgyvendinant Nacionalinę sporto visiems plėtros programą bei Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą, yra siekiama, kad įgaliotos institucijos ir savivaldybių institucijos būtų atsakingos už neįgaliųjų integravimą į sportinę veiklą. Daugiausia dėmesio šiaandien skiriama sporto įrenginių ir reguliaraus sportavimo formų skaičiaus didinimui bei lygių galimybių užtikrinimui dalyvauti šioje veikloje kartu su kitais visuomenės nariais.

Tyrimo metu buvo siekta sužinoti sportuojančių ir nesportuojančių neįgaliųjų nuomonę, kas juos paskatintų dalyvauti sportinėje veikloje. Kaip matome iš tyrimo duomenų, labiausiai nesportuojančius neįgaliuosius šią veiklą pasirinkti skatintų sporto klubo teikiamos papildomos paslaugos (87,1 %), o sportuojantys mano, jos svarbiausias stimulus – noras bendrauti (95,4 %). Neįgalieji labai vertina galimybę pabūti kartu, jiems svarbi draugų nuomonė, šeimos palaikymas.

Tai, kad sportuojantys respondentai prioritetą teikia norui bendrauti, rodo, kad sporto klubų mikroklimatas yra geras, stengiamasi rasti kylančių problemų sprendimo būdus, nėra įtampos tarp sportuojančiųjų. Antroje vietoje nesportuojantys išskiria rehabilitologo patarimus (75,7 %). Tai rodo, kad nesportuojantys yra ne tokie aktyvūs savo problemų sprendimo aplinkoje. Pasitikėjimas rehabilitologo patarimais yra svarbus dalykas, tačiau, kaip minėjome, neįgalieji nėra sergantys žmonės. Su įgyta negale jie turi susigyventi ir pradėti save realizuoti jau kitame vaidmenyje. Todėl toks nesportuojančiųjų pasirinkimas rodo savarankiško sprendimo trūkumą, norą, kad daugelis problemų būtų išspręstos be jų iniciatyvos. Sportuojančiųjų respondentų grupė antroje vietoje mato norą ir galimybę išbandyti save (89,4 %). Tai asmeninių savybių – valios, ryžto, noro įveikti negalę – išsiugdymas. Trečioji pozicija abiejose respondentų grupėse sutapo – draugų, šeimos palaikymas ir paskatinimas yra svarbus motyvas renkantis sportinę veiklą. Labiausiai nuomonės išsiskyrė dėl sporto klubų teikiamų papildomų paslaugų (40,2 %) ir piniginio atlygio už pasiektus rezultatus (33,3 %). Atliktas tyrimas rodo, kad sportuojantys yra mažiau orientuoti į naudos gavimą, o nesportuojantys norėtų vienokio ar kitokio materialinio paskatinimo. Taip pat būtina paminėti, kad, tyrinėjant nesportuojančius neįgaliuosius labiausiai motyvuojančius veiksnius, išryškėjo statistiškai reikšmingi ryšiai lyties aspektu. Neįga-

liąsias moteris sporto klubo veikloje labiausiai skatintų dalyvauti savirealizacijos poreikis ($r = -0,286$; $p = 0,017$; $\chi^2 = 11,034$; $p = 0,040$), todėl tikėtina, kad moterys būtų labiau motyvuotos siekti užsibrėžto tikslo ir geriausio rezultato.

Ištyrus respondentų pasisakymus apie artimiausiu metu turimus ketinimus ištraukti į sportinę veiklą, galima teigti, kad tikimybė yra gana didelė. Artimiausiu metu į sportinę veiklą ketina įsijungti 17,4 %, o per ateinančius metus net 27,5 % respondentų. Labai svarbu išnaudoti šį pozityvų neįgaliųjų apsisprendimą ir laiku suteikti informaciją apie klubų veiklą. Tai patvirtina ir nustatyti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp tų neįgaliųjų, kurie ketina artimiausiu metu įsiliesti į sporto klubą, ir jų turimos informacijos kiekio apie klubų veiklą ($r = 0,549$; $p = 0,001$). Kuo daugiau informacijos neįgalieji turi apie sporto klubų veiklą, tuo jie sparčiau ketina į juos įsiliesti ($\chi^2 = 25,321$; $p = 0,001$).

Sporto klubų aktyviai veiklai didelę reikšmę turi vadovo kompetencija ir kvalifikacija.

Tai tiesiogiai susiję su savišvieta ir dalyvavimu kvalifikacijos tobulinimo renginiuose. Daugelio sporto klubų vadovai klubams vadovauja nuo jų įsikūrimo. Net 50 % respondentų klubams vadovauja daugiau kaip 16 metų. Per paskutinius penkerius metus 1–2 kartus savo kvalifikaciją tobulino tik 50 % vadovų, o 37,5 % išvis nedalyvavo kursuose ir savo kvalifikacijos netobulino. Vadovų nuomone (žr. 5 lentelę), didžiausią įtaką sporto klubų veiklos kokybei turi vietos savivaldos požiūris į neįgalios sportininkus (100 %) ir vyriausybės vykdoma politika (87,5 %). Vadovo kompetencija (50,0 %) yra tik 6 vietoje iš 9 pozicijų. Mažiausiai reikšminga, vadovų nuomone, yra klube dalyvaujančių šeimos narių buvimas (37,5 %), nors draugų, šeimos palaikymas ir paskatinimas tarp sportuojančių neįgaliųjų užima trečią vietą. Šioje srityje buvo nustatyti statistiškai reikšmingi pakankamo stiprumo ryšiai vertinant vadovo kompetencijos svarbą sporto klubo veiklos kokybei tarp sportuojančių neįgaliųjų ir sporto klubų vadovų ($r = -0,334$; $p = 0,003$).

5 lentelė

Sporto klubo veiklos kokybę lemiantys veiksniai %; N = 8

Sporto klubo veiklos kokybės kriterijai	Vadovų atsakymai (%)			
	Tikrai taip	Taip	Ne	Tikrai ne
Vadovo kompetencija	50,0	50,0	–	–
Klube esantys aktyvūs sportininkai	75,0	25,0	–	–
Klubo veikloje dalyvaujantys šeimos nariai	37,5	50,0	12,5	–
Vietos savivaldos požiūris į neįgalios sportininkus	100,0	–	–	–
Vyriausybės vykdoma politika	87,5	12,5	–	–
Klubo biudžetas	75,0	25,0	–	–
Strategiškai patogi klubo vieta	42,9	57,1	–	–
Sporto inventorius	71,4	28,6	–	–
Informacijos sklaida apie klubo veiklą	85,7	14,3	–	–

Chi kvadrato analizė leidžia teigti, jog sporto klubų vadovai yra linkę nuvertinti savo kompetencijos svarbą sporto klubo veiklos kokybei, nors sportuojantys neįgalieji mano, kad sporto klubo vadovo kompetencija tiesiogiai veikia sporto klubo veiklos kokybę ($\chi^2 = 8,750$; $p = 0,003$).

Tokia sporto klubų vadovų nuostata galėjo būti sąlygota vadovų amžiaus. Iš apklausoje dalyvavusių respondentų 19–40 m. sudaro tik 12,5 % (vienas vadovas), 41–60 m. – 37,5 % (3 vadovai), o 61 ir daugiau net 50,0 % (keturi vadovai) respondentų. Iš jų 50,0 % vadovų turi vidurinį arba aukštesnį išsilavinimą. Pateikti demografiniai duomenys leidžia daryti prielaidą, kad vadovų kompetencija nėra aukšto lygio ir reikalauja išsamaus tyrimo, nustatant vadovų tiesioginį ryšį su

sporto klubų veikla ir neįgaliųjų dalyvavimu toje veikloje.

Apibendrinant galima teigti, kad fizinis aktyvumas yra būtina neįgaliųjų gyvenimo kokybės gerinimo sąlyga. Sporto klubai, juos administruojantys vadovai stengiasi užtikrinti sportinės veiklos pasiūlą, tačiau tiek vidinės (vadovų kompetencijos trūkumas, informacijos sklaidos stoka, neįgaliųjų menkas aktyvumas ir kt.), tiek išorinės (ribotos finansavimo galimybės, trenerių finansavimo sistemos problemiškas, valdžios institucijų dėmesio stoka ir kt.) problemos trukdo kokybiškam šios veiklos vystymuisi.

Išvados

1. Lietuvos neįgaliųjų sportą reglamentuojantys įstatymai apibrėžia fizinio aktyvumo veiklos vykdymo gaires, tačiau nėra sukurta neįgaliųjų sporto plėtros strategija, kuri pateiktų esamos neįgaliųjų sportinės veiklos situacijos Lietuvoje analizę, apibrėžtų strateginius tikslus bei numatytų sportinės veiklos perspektyvą. Tai ypač aktualu rengiant neįgalų jaunimą, nes skatinimo sistema yra sukurta tik parolimpinių sporto šakų didelio meistriškumo sportininkams.
2. Fizinę negalę turinčių asmenų kūno kultūrą ir sportą propaguoja, plėtoja, organizuoja ir koordinuoja Lietuvos neįgaliųjų sporto federacija (LNSF). Jos tikslas – padėti žmonėms, turintiems fizinę negalę, per sportinę veiklą integruotis į visuomenę. Deja, dėl šios organizacijos trūkumų – sporto rinkinių atnaujinimo problemų, mažo organizuojamų varžybų skaičiaus, nepakankamo bendradarbiavimo tarp federacijos, Kūno kultūros ir sporto departamento bei Parolimpinio komiteto ir kt., neįgaliųjų fizinio aktyvumo poreikis nėra visiškai patenkinamas.
3. Sportuojančių neįgaliųjų požiūriu sportinė veikla labiausiai lemia gyvenimo kokybės gerinimą bendravimo, malonumo ir pasitenkinimo bei sveikatos stiprinimo srityse. Analizuojant skirtumus tarp tiriamųjų grupių (sportuojančių, nesportuojančių ir sporto klubų vadovų) šiuo aspektu, buvo nustatyti statistiškai reikšmingi silpni ryšiai tarp tiriamųjų priklausomybės grupei ir šių gyvenimo kokybės aspektų, kuriuos lemia neįgaliojo dalyvavimas sporto veikloje: „gerina bendravimą“ ($r = -0,273$; $p = 0,001$) bei „leidžia pailsėti, kurti, turiningai praleisti laisvalaikį“ ($r = -0,249$; $p = 0,003$). Chi kvadrato analizė leidžia teigti, kad sporto klubų vadovai ir sportuojantys neįgalieji pozityviau vertina šiuos dalyvavimo sportinėje veikloje teikiamus privalumus jų gyvenimo kokybei nei nesportuojantys neįgalieji (atitinkamai $\chi^2 = 13,269$; $p = 0,039$ ir $\chi^2 = 11,034$; $p = 0,040$).
4. Didžiausią įtaką sporto klubo veiklos kokybei, anot sportuojančių neįgaliųjų, turi vadovo kompetencija, klube esantys aktyvūs sportininkai, sporto inventorius ir klubo biudžetas.
5. Vertinant nesportuojančių neįgaliųjų pasyvumo priežastis, išryškėjo statistiškai reikšmingi ryšiai tarp nesportavimo priežasčių ir minėtosios respondentų grupės nuostatų, kad dalyvavimas sporto klubo veikloje „blogina materialinę padėtį“ ($r = 0,367$; $p \leq 0,006$); „problemiškas atvykimas iki sporto klubo“ ($r = 0,294$; $p = 0,029$); „informacijos stoka“ ($r = 0,268$; $p = 0,048$); „per didelis fizinis krūvis“ ($r = 0,301$; $p = 0,026$). Apibendrinant nesportavimo priežastis reikia pasakyti, kad, respondentų nuomone, laiko trūkumas labai mažai veikia šios veiklos pasirinkimą.
6. Nesportuojančius neįgaliuosius dalyvauti sporto veikloje labiausiai skatintų sporto klubo teikiamos papildomos paslaugos ir reabilitologo patarimas. Tyrinėjant nesportuojančius neįgaliuosius labiausiai sportuoti motyvuojančius veiksnius, išryškėjo statistiškai reikšmingi ryšiai lyties aspektu. Neįgaliąsias moteris sporto klubo veikloje labiausiai skatintų dalyvauti savirealizacijos poreikis ($r = -0,286$; $p = 0,017$; $\chi^2 = 11,034$; $p = 0,040$), todėl tikėtina, kad moterys būtų labiau motyvuotos siekti užsibrėžto tikslo ir aukštų sportinių rezultatų.
7. Nesportuojantys neįgalieji ganėtinai geranoriškai nusiteikę artimiausiu metu įsijungti į sporto klubų veiklą (44,9 %). Labai svarbu išnaudoti šį pozityvų neįgaliųjų apsisprendimą ir laiku suteikti jiems informaciją. Tai patvirtina ir nustatyti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp tų neįgaliųjų, kurie ketina artimiausiu metu įsilieti į sporto klubą, bei jų turimos informacijos kiekio apie klubų veiklą ($r = 0,549$; $p = 0,001$). Kuo daugiau informacijos neįgalieji turi apie sporto klubų veiklą, tuo jie sparčiau ketina į juos įsitraukti ($\chi^2 = 25,321$; $p = 0,001$).
8. Tyrimas parodė, kad neįgaliesiems trūksta sistemingai parengtos informacinės medžiagos apie sporto klubų veiklą. Tai paskatino toliau domėtis šia problema ir, parengus rekomendacijas, teikti siūlymus LNSF ir LPOK.

Literatūra

1. Adomaitienė, R. (1999). Konceptualus neįgaliųjų sociologijos kaip bendrosios sociologijos dalies pagrindimas. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 2, 5–11.

2. Adomaitienė, R. (2007). Neįgaliųjų sociologijos pagrindai: negalių modeliai, socialinė integracija. R. Adomaitienė (Red.). *Projektas „Pedagogų kvalifikacijos kėlimas darbui su įvairias negalės turinčiais mokiniais bendrojo lavinimo mokyklose“*. Metodinė medžiaga. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 5–28.
3. Bagdonas, A. (1999). *Tarptautinė ydy, veiklų ir dalyvavimo klasifikacija*. VU SPL. Vilnius: Leidybos grupė „Psichėja“.
4. Baltoji knyga (2007). *Baltoji knyga dėl sporto*. Europos Bendrijos komisija. Briuselis [žiūrėta 2013-01-22]. Prieiga internete: <http://ec.europa.eu/sport/documents/whitepaper/whitepaper-short_lt.pdf>.
5. Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
6. Campbell, E., Jones, G. (2002). Cognitive Appraisal of Sources of Stress Experienced by Elite Male Wheelchair Basketball Players. *Adapted Physical Quarterly*, 19 (1), 100–108.
7. Elektroninė knygos „Per sportą į pilietinę kultūrą“ versija [žiūrėta 2012-12-17]. Prieiga internete: <http://www.sportinfo.lt/dokumentai/leidiniai/per_sporta_i_plietine_kultura.pdf>.
8. Elektroninis leidinys, kurio tikslas informacijos apie negalę, apie bendravimą su neįgaliais asmeniu sklaida [žiūrėta 2013-01-22]. Prieiga internete: <http://www.teo.lt/sites/default/files/APIE_TEO/Paveiksliukai/2012/mokymai.pdf>.
9. „Eurobarometro“ tyrimo ataskaita [žiūrėta 2012-12-17]. Prieiga internete: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/383&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en>>.
10. Europos Parlamentas. Sporto politika [žiūrėta 2012-12-17]. Prieiga internete: <http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/culture/article_7319_lt.htm>.
11. Europos taikomosios fizinės veiklos studijų programa (ADAPT). Elektroninė versija [žiūrėta 2013-01-17]. Prieiga internete: <<http://www.kuleuven.ac.be/thenapa/pdfs/adapt1/lithuania.pdf>>.
12. Europos tyrimų biuras [žiūrėta 2012-12-17]. Prieiga internete: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-383_lt.htm>.
13. Eurostat (2005). *Lifelong learning in Europe*. Luxembourg: Eurostat.
14. Gudonis, V. (2002). Jūratės Mikelkevičiūtės daktaro disertacijos „Taikomosios fizinės veiklos poveikis nežymiai protiškai atsilikusių paauglių savęs vertinimui ir fizinės kompetencijos suvokimui“ recenzija. *Specialusis ugdymas*, 1 (6), 174–175.
15. Ivanauskas, M. (2009). *Fizinę negalę turinčių asmenų, dalyvaujančių sportinėje veikloje, gyvenimo kokybė* (Nepublikuotas magistro darbas, Šiaulių universitetas, 2009).
16. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. (Metodinė priemonė bakalaurantams ir magistrantams). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
17. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (edukologija ir kiti socialiniai mokslai). Kaunas: Judex.
18. Krivičiūtė, J. (2005). *Sunkias negalės turinčių asmenų dalyvumo sporte prielaidos tarptautinės funkcionavimo ir neįgalumo klasifikacijos (ICF) kontekste* (Nepublikuotas magistro darbas, Lietuvos kūno kultūros akademija, 2005).
19. Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. 2011 metų Lietuvos 7–80 metų amžiaus gyventojų požiūris į kūno kultūros pratybas, sportą ir sportavimo įpročių tyrimo ataskaita [žiūrėta 2013-02-04]. Prieiga internete: <<http://www.kksd.lt/index.php?2933772018>>.
20. Lietuvos neįgaliųjų sporto federacija. Istorija ir tikslai. Prieiga per internetą: http://www.lnsf.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=203 (žiūrėta 2012-12-18).
21. Lietuvos parolimpinis komitetas. Apie mus [žiūrėta 2012-12-18]. Prieiga internete: <<http://www.lpok.lt/>>.
22. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos Fakultatyvaus protokolo ratifikavimo“. 2010 m. gegužės 27 d. Nr. XI-854. Vilnius (Žin., 2010, Nr. 67-3350).
23. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas. 1995 m. gruodžio 20 d. Nr. I-1151. Vilnius (Žin., 1996, Nr. 9-215).

24. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. Vilnius (Žin., 1991, Nr. 36-969). Nauja įstatymo redakcija nuo 2005 m. liepos 1 d. Nr. IX-2228 (Žin., 2004, Nr. 83-2983); Nauja įstatymo redakcija nuo 2010 m. balandžio 29 d. Nr. XI-791 (įsigaliojo nuo 2010 m. liepos 1 d.) (Žin., 2010, Nr. 60-2958).
25. Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai. Vilnius (Žin., 2010, Nr. 71-3561).
26. Lietuvos Respublikos Seimas. Nutarimas „Dėl 2011–2020 metų valstybinės sporto plėtros strategijos patvirtinimo“. 2011 m. kovo 24 d. Nr. XI-1296. Vilnius (Žin., 2011, Nr. 41-1942).
27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“. 2012 m. lapkričio 28 d. Nr. 1482. Vilnius (Žin., 2012, Nr. 144-7430).
28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo“. 2012 m. lapkričio 21 d. Nr. 1408. Vilnius (Žin., 2012, Nr. 137-7021).
29. Lietuvos socialinis žemėlapis [žiūrėta 2012-12-18]. Prieiga internete: <<http://www.socialiniszemelapis.lt/index.php?-1357150127>>
30. Lietuvos sporto statistikos metraščio duomenys. Prieiga per internetą: <http://www.kksd.lt/index.php?2933772018> (žiūrėta 2013-01-22).
31. Lietuvos statistikos departamentas. Demografinė padėtis (2008). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2749&print=1&PHPSESSID=05f792168abc14d972b906e5f2d7456> (žiūrėta 2013-01-22).
32. Lietuvos statistikos metraštis (2012). Lietuvos statistikos departamentas [žiūrėta 2013-01-22]. Prieiga internete: <http://www.stat.gov.lt/uploads/metraštis/1_LSM_2012.pdf>.
33. May, L. A., Warren, S. (2002). Measuring quality of life persons with spinal cord injury: external and structural validity, *Spinal Cord*, 40 (7), 41–50.
34. Ministrų komiteto Rekomendacija (2006). Europos Tarybos veiksmų negalios srityje planas 2006–2015 [žiūrėta 2013-01-11]. Prieiga internete: <www.ndt.lt/files/File/Europos_veiksmu_planas.doc>.
35. Nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programa [žiūrėta 2013-01-11]. Prieiga internete: <<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=099E11C2-CB34-4D95-801E-46B1FA2B9435>>.
36. Nacionalinės sporto visiems plėtros programos rengimas [žiūrėta 2013-01-22]. Prieiga internete: <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2025&p_d=65445&p_k=1>.
37. Neįgaliųjų reikalų departamentas. Šiaulių universitetas. Tyrimo ataskaita. „Informacijos prieinamumo neįgaliesiems ir jos skleidimo efektyvumas“. 2010 m. [žiūrėta 2013-02-05]. Prieiga internete: <http://www.ndt.lt/files/File/Tyrimo_ataskaita_2010.pdf>.
38. Projektas „Lietuvos ir Europos Sąjungos reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED)“. (Nr. VP1-4.2-VRM-05-V-02-001). (2012 m.) [žiūrėta 2013-02-04]. Prieiga internete: <[http://www.lrv.lt/bylos/LESSED %20projekto/Dokumentai/galutine_ataskaita_sadm_2012-05-25.pdf](http://www.lrv.lt/bylos/LESSED%20projekto/Dokumentai/galutine_ataskaita_sadm_2012-05-25.pdf)>.
39. Radzevičienė, L. (2007). Neįgaliųjų asmenų psichosocialinių lūkesčių tenkinimo galimybės sportinėmis veiklomis. *Specialusis ugdymas*, 2 (17), 157–164.
40. Rimšaitė, S. (2008). *Šalies neįgaliųjų sporto plėtros modeliavimas* (Nepublikuotas magistras darbas, Lietuvos kūno kultūros akademija).
41. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
42. Samsonienė, L. (2006). *Specialiųjų poreikių vaikai ir jų socialinė integracija*. Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universitetas.
43. Samsonienė, L., Adomaitienė, R., Krivičiūtė, J. ir kt. (2008). Neįgaliųjų socializacija taikomojoje fizinėje veikloje. *Medicina*, 44 (11), 877–884.
44. Samsonienė, L., Baubinas, A., Adomaitienė, R. ir kt. (2010). Neįgaliųjų sportininkų gyvenimo kokybė ir kai kurie lygių galimybių aspektai. *Medicina*, 46 (3), 211–218.

45. Skučas, K. (2003a). *Taikomosios fizinės ir sportinės veiklos vaidmuo fiziškai neįgaliųjų socializacijoje* (Nepublikuota edukologijos daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2003).
46. Skučas, K. (2003b). *Neįgaliųjų taikomosios fizinės veiklos (TFV) teorija, metodika ir organizavimas*. R. Adomaitienė (Red.), *Taikomoji neįgaliųjų fizinė veikla* (p. 240–273). Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
47. Skučas, K. (2006). Taikomosios fizinės veiklos įtaka neįgaliųjų, judančių vežimėliu, biosocialiniams įgūdžiams. *Specialusis ugdymas*, 2 (15), 147–152.
48. Skučas, K. (2007). Fizinę negalę turinčių mokinių taikomosios fizinės veiklos teorija, metodika ir organizavimas. R. Adomaitienė (Red.), *Projektas „Pedagogų kvalifikacijos kėlimas darbui su įvairias negales turinčiais mokiniais bendrojo lavinimo mokyklose“*. Metodinė medžiaga (p. 71–96). Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
49. Skučas, K. (2010). Sportuojančių ir nesportuojančių Lietuvos fiziškai neįgalių asmenų socializacijos galimybės psichosocialinės sveikatos aspektu. *Filosofija. Sociologija*. T. 21. Nr. 2, 179–185.
50. Skučas, K., Adomaitienė, R. (1999). Neįgaliųjų sportininkų socializacijos ir sveikatos aspektai. *Taikomoji fizinė veikla ir neįgaliųjų socializacija: Problemos ir perspektyvos*. Kaunas.
51. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Neįgalumo statistika ir dinamika (2012) [žiūrėta 2013-02-04]. Prieiga internete: <<http://www.socmin.lt/index.php?1781001982>>.
52. Socialinis pranešimas 2009–2010. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2010). Vilnius: UAB „Vizart“.
53. Stonkus, S. (2002). Sporto terminų žodynas. 2-asis leidimas. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
54. Šumskienė, E. (2009). Negalė. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. XVI. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 186.
55. Viluckienė, J. (2010). Negalė kaip biografinis lūžis. *Naracinė sociologija. Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 1 (26), 116–130.
56. World Health Organisation (1998). *International Classification of Impairment, Disabilities and Handicaps* WHO, Geneva.
57. Zumeras, R., Gurskas, V. (2012). *Mokinių fizinis aktyvumas ir sveikata*. Metodinė-informacinė medžiaga, skirta visuomenės sveikatos priežiūros specialistams bei pedagogams. Vilnius: Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras.
58. Žeimantas, V. (2012). *Lietuvos parolimpinis sportas 1991–2011 m.* Vilnius: Trys žvaigždutės.

ISSN 1392-5369

*Specialusis ugdymas. 2013. Nr. 2 (29), 79–93**Special Education. 2013. No. 2 (29), 79–93*

THE PARTICIPATION OF PERSONS WITH DISABILITIES IN THE ACTIVITIES OF SPORTS CLUBS

Vilius Kavaliauskas, Jūra Vladas Vaitkevičius

Šiauliai University

P. Višinskio g. 25, LT-76351 Šiauliai

The article analyses the features of participation of persons with disabilities in sports activities. The theoretical part provides an analysis of documents of public policy regarding persons with physical disabilities in the field of sports and reveals the impact of physical activity on the quality of life. The empirical part analyses the causality of the abstention of persons with physical disabilities from the activities of sports clubs and the problems of the activities of sports clubs were explored.

Keywords: *physical disability; recreational, educational, competitive sports of persons with disabilities; sports clubs for persons with disabilities; physical activity.*

Introduction

Topicality. The strategic objective of sports development (2011) is the the inclusion of all Lithuanian social groups into sports activities and in this way to solve the extremely important tasks of cohesion in society, improvement of life quality, population's health and health promotion, greater efficiency, leisure activities and at the same time creating the social basis for the system of the preparation of top-level athletes (Official Gazette, 2011, No. 41-1942). The Treaty of Nice provides a declaration regarding "sports features", acknowledging the important social, educational and cultural functions of sport.¹ Social functioning is one of the most important functions. Stonkus (2007)² claims that a healthy, physically well-built, capable, strong-willed, good and beautiful person is an ideal and an objective of every citizen, family and nation. Thus the primary social function of physical education and sport is to provide the basic knowledge about physical activity. According to Eurobarometer survey (2010)³, the attitudes of EU citizens towards sport and physical activity are very different. 40 per cent of EU citizens engage in sport at least once a week and

60 per cent are involved in specific physical activities. However, based on the Eurobarometer survey on sport and physical activities published by the Commission, 25 per cent of respondents practically do not move at all. "We are glad that the majority of Europeans are serious about sport and physical activities, but we have to try harder to motivate sluggish residents – member of the Commission, A. Vassiliou, said – Sport is healthy for both body and soul. As ancient Romans and Greeks used to say a healthy soul in a healthy body. Sport gives you more energy and helps you to live more actively. In an aging society it is important to help residents to stay healthy for longer."⁴

The sports development strategy (2011) also focuses on the sports activities of persons with disabilities. Radzevičienė (2007) notes that "the satisfaction of social expectations of persons with disabilities by sport activities is one of the essential conditions of change in the life quality of these persons. Sports activities should be constantly developed and promoted. There should be a consistent, purposeful and professional continuation of medical rehabilitation provided not only for two or three years, but constantly with regard to the individual's expectations, psychosocial needs and their change." (p. 157). Even though sport activities of persons with disabilities are mainly appreciated as the means to social integra-

¹ European Parliament. Sports policy.

http://circa.europa.eu/irc/opo/ce/fact_sheets/info/data/policies/culture/article_7319_lt.htm (viewed on 17 12 2012).

² Electronic version of *Per sportą į pilietinę kultūrą* book http://www.sportinfo.lt/dokumentai/leidiniai/per_sporta_i_plietine_kultura.pdf (viewed on 17 12 2012).

³ European Research Office. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-383_lt.htm (viewed on 17 12 2012).

⁴ Report of Eurobarometer survey.

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/383&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en> (viewed on 17 12 2012).

tion, one should remember that, as claimed by V. Kvietauskas, “achievements of professional athletes are necessary in order to inspire and motivate others to engage in sports” (as quoted in Žeimantas, 2012, p. 201). The development of recreational and competitive sport in persons with disabilities is an important factor in improving their life quality, physical, psychological and social well-being (Samsonienė et al., 2008). Unfortunately, in the review of paralympic sport in 1991–2011 it is regretted that famous athletes are already old and will hardly be able to achieve high results in future games. “At this moment we should focus on youth and children. New methods should be found that would involve children with disabilities into sports so that they could strive for excellence...” (as quoted in Žeimantas, 2012, p. 200).

A number of studies have been recently done on the socialisation problems of persons with disabilities. Scholars from Šiauliai and Vilnius universities, and the Lithuanian Academy of Physical Education have analysed the integration problems of persons with disabilities, the reasons for it and its obstacles. (Bagdonas, 1997; Gudonis, 2002; Adomaitienė, 2003; Skučas, 2003, 2006, 2007, 2010; Ruškus, Daugėla, 2004; Samsonienė, 2006; Radzevičienė, 2007 et al). Krivičiūtė (2005) has analysed the assumptions of persons with severe disability regarding their participation in sport; Rimšaitė (2008) has analysed the possibilities of sports development, by developing a model suitable for the development of sport to include persons with disabilities. Ivanauskas (2009) has analysed the life quality of persons with physical disability who participate in sport. However, we have not found any studies analysing the reasons why physically disabled persons participate in the activities of sports clubs. More attention is being paid to the sporting activities of persons with disabilities worldwide in order to provide them with appropriate conditions to promote equity. Lithuanian athletes with disabilities have achieved substantial success in various important international and global competitions. However, as practice shows, athletes themselves are forced to deal with domestic, social, economic and other problems that sometimes make promising athletes withdraw from active sports.

Global disabled sports are becoming more and more professional. This was shown in the results in the London Paralympics 2012: world

and paralympic records. However, as secretary-general of LPC (Lithuanian Paralympic Committee) G. Zavadckis claims, better results in the future should not be expected since the “Lithuanian paralympic team is aging, we are not able to bring up new promising athletes. We have just a few young athletes. Thus to win medals we have to show much better results than before” (as quoted in Žeimantas, 2012, p. 199). The conclusions made from a questionnaire survey of athletes with disabilities, engaged in sport at sports clubs for persons with disabilities, could be used in future in the organisation of recreational, rehabilitative and competitive activities.

Research object: the participation of persons with physical disability in the activities of sports clubs.

Aim of the research: to reveal features of the participation of persons with disabilities in sports activities.

Research objectives:

1. To analyse the impact of sports activities of persons with physical disability on the improvement of life quality.
2. To reveal actions leading to the participation of persons with disabilities in sports activities.
3. To analyze the features of the participation of persons with physical disability in the activities of sports clubs.

The Theoretical Aspect of the Physical Activity of Persons with Physical Disability

Every epoch and every culture is distinguished by a specific image of the “other”, “foreign” person or group, and names deviation from a social norm in its own way. We also create the image of the “other” when we are referring to persons with disabilities. “Social deviation (deviation from universally accepted norms) is often characteristic of persons with disability. Social integration of persons with disabilities is possible only if they accept and act according to norms practiced by the society. According to the theory of labeling (stigmatization) the society itself creates stereotypes about persons with disabilities and determines their behaviour as deviant” (Šumskienė, 2009, p. 186).

From the point of view of a person with disability, disability often emerges as “a sudden breaking point in the biography of an individual that causes the collapse of the view of the world as ordinary and self-evident, the loss of social

roles and the process of resocialization that requires significant efforts, accompanied by a reconstruction of individual and social identity and an attempt to rearrange elements of subjective reality” (Viluckienė, 2010. p. 128).

Physical activity is crucial for an active and healthy life and for meaningful leisure. Skučas (2010) (as quoted in Adomaitienė, 1999), on the basis of research data, notes that an individual model of medical disability dominates in Lithuania, according to which a person with disability is prepared in advance for the role of a passive service recipient and ailing person. Therefore s/he finds it difficult to identify her/himself as a strong, independent, active human being. Specialists working in the fields of rehabilitation, recreation and sports must know the needs, motivation and tendencies of persons with disabilities and the limitations resulting from their disability or illnesses (Samsonienė et al., 2008).

In disabled sports a milder or more severe disability acquires a different meaning since there are many kinds of sports where persons with disabilities can participate with regard to their movement functions and specific features of the kinds of sports. A milder physical disability allows one to select and represent several kinds of sports, while persons with more severe disabilities (those in wheelchairs) most often choose one or two kinds of sports. After severe injuries, many people experience movement difficulties. The main problem they face first is the partial or complete loss of some functions. After an injury persons with disabilities often experience physical, emotional and psychological stress and as a result become dependent and passive and do not try to actively participate in daily life (May, Warren, 2002). Affected by a condition based on which disability was determined, these people experience a change in their life quality, they are eliminated (or restricted) from active social, economic and political life (Radzevičienė, 2007).

The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, ratified in Lithuania by law No. XI-854 of 27 May, 2010 (effective since 10 June, 2010), is designed to promote, protect and guarantee for all persons with disabilities a full and equal use of all human rights and essential freedoms. Also to promote the respect and inherent dignity of these persons (Official Gazette, 2010. No. 67-3350).

The adoption of the convention shows a paradigm shift through moving from charity to rights, from medical model to the social model of social/human rights. It should be noted that the Convention on the Rights of Disabled Persons and its Optional Protocol are superior to the national law and are directly applicable. This means that all Lithuanian laws regulating the affairs of persons with disabilities, in one way or another, cannot contradict the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. In a specific case, if Lithuanian laws regulate the affairs of persons with disabilities differently than the Convention on the Rights of Disabled Persons, the Convention and not the Lithuanian law should be followed.

The Publication *White Paper on Sport*⁵ published by the Commission of the European Community discusses the societal role of sport, its economic aspect and further actions related with this initiative. The Commission, in its Action Plan on the European Union Disability Strategy, will take into account the importance of sport for disabled people and will support Member State actions in this field.

Article 15 of the Recast of the Law on Social Integration of Persons with Disabilities of the Republic of Lithuania, effective since 1 July, 2010. states that the Government of the Republic of Lithuania or its authorised institutions and municipal institutions are responsible for the integration of disabled persons into cultural activities, leisure and sports, and for creating equal opportunities for them to participate in these spheres of life together with other members of the public (Official Gazette, 2010. No. 60-2958).

On 24 March, 2011 the Seimas adopted the strategy for State development of sports for the year 2011–2020. One of the priority developments for Lithuanian sport in the new document that regulates sports development is the increasing importance of the role of sport in society (this is the perception that healthy living, and sport are inherent to life quality promotion and sports prestige and the enhancement of its social function). This strategy does not define sports activities of persons with disabilities. One of the objectives, however, declares that sports facilities have to be created and (or) renewed so that they would be evenly developed in all

⁵ Commission of the European Community *White Paper on Sport* (2007). http://ec.europa.eu/sport/documents/white-paper/whitepaper-short_lt.pdf (viewed on 22 01 2013).

Lithuanian regions, accessible to all residents in their vicinity and that appropriate conditions for the sports for people of different ages, people with disabilities, amateurs and top-level athletes would be created (Official Gazette, 2011, No. 41-1942).

On 21 November, 2012, the Government of the Republic of Lithuania adopted the National Programme for the Social Integration of Persons with Disabilities for year 2013–2019. This programme provides 9 objectives for meeting the specific needs of persons with disabilities and their social integration in all spheres of life. This mean in social protection, health care, the physical and informational environment, education, employment, rehabilitation, participation in public life, culture, sports and leisure activities (Official Gazette, 2012, No. 137–7021).

In reference to the election conference of the Lithuanian Federation of Disabled Sports (LFDS) held on 18 January, 2013, it was claimed that the number of persons with physical disabilities involved in sports had not increased, but, what was more, it had decreased when compared with 2011. In 2012 there were only 918 disabled persons involved in sports, even though this was a slight increase since 2009. According to the data from the Ministry of Social Security and Labour⁶, in 2011 264.632 persons with disabilities receiving pensions and benefits lived in the country. According to above statistics of the programme of the National Social Integration of Persons with Disabilities for the year 2013–2019, more than 5.4 thousand disabled people are involved in sport in Lithuania (37 sports clubs for persons with different disabilities), therefore it is easy to estimate that approximately 2 % of persons with disabilities participate in sport activities.

In 2012 LFDS (Lithuanian Federation of Disabled Sports) received almost 600 thousand litas for the improvement of sports achievements. This can be explained by the fact last year athletes were preparing for the paralympic games in camps.

The study carried out by Buchard et al. showed (as quoted in Zumeras, Gurskas, 2012) that physical activity is one of many factors having a positive impact on health.

⁶ Ministry of Social Security and Labour. Statistics and Dynamics of Disability (2012). <http://www.socmin.lt/index.php?1781001982> (viewed on 04 02 2013).

Practical experiences of persons with disabilities and their knowledge related to sports activities is an important factor. Researchers Ališauskas, Ališauskienė, Miltenienė, Kaffemanienė (2010)⁷ carried out a study on the accessibility of information to persons with disabilities and the efficiency of its dissemination and determined that "the main reader of publications designated to persons with disabilities is a person being placed in a disability situation. Publications of this type are not just a source of information for persons with disabilities, but also a certain form of socialisation, aimed at having relations with the community through getting involved in joint activities. Publications emphasise and uphold human values, make them important not only for the target readers, but also to the general public, since their material develops tolerant attitudes towards the social diversity of humans and promotes the perception about human rights to otherness, recognition and respect" (p. 80–82). This article provides positive conclusions about special publications designated for target audiences; national or local press writes about the achievements of persons with disabilities only when they are fulfilled. This is also emphasized by Ivanauskas (2009): "the media, having a powerful effect on socialisation, as observed by many authors (Skučas, 2003a, Ruškus, Daugėla, 2004), does not pay a substantial amount of attention to persons with disabilities, their problems, hopes and expectations" (p. 19).

Women and men should have equal opportunities to choose sports. Equal rights and participation in sport activities of all levels, functions and kinds should be guaranteed for women and men, boys and girls; the involvement of women with disabilities should be promoted as smaller numbers of women with disabilities get involved in sports when compared to the number of men with disabilities. According to the data in the Chronicle of Lithuanian Sport Statistics of 2010⁸, in Lithuania according to reports on the performance of sport organisations of persons with disabilities, 963 persons with disabilities

⁷ Department of Disability Affairs. Šiauliai University. "Informacijos prieinamumo neigaliesiems ir jos skleidimo efektyvumas." 2010.

http://www.ndt.lt/files/File/Tyrimo_ataskaita_2010.pdf (viewed on 05 02 2013).

⁸ Data from the Chronicle of Lithuanian Sports Statistics. <http://www.kksd.lt/index.php?2933772018> (viewed on 22 01 2013).

were involved in sport, of these just 204 were women.

Samsonienė et al. (2010) explored the impact of education on factors of disabled sports. The data obtained showed that a much higher number ($p < 0.05$) of athletes with disabilities with higher education assessed their life quality positively, when compared with persons with disabilities with further or secondary education.

Ageing society and a growing number of persons with disabilities is another important factor. It is expected that at the beginning of 2060 older people will make up two fifths (40.9 per cent) of Lithuanian residents (EU 35,7 per cent)⁹. According to the statistics of the Ministry of Social Security and Labour (2011)¹⁰, the number of persons with disabilities in our country corresponds to the data of the United Nations, showing that 10 per cent of all inhabitants worldwide are persons with disabilities. At the beginning of 2012, in Lithuania 711.1 thousand or 23,6 per cent of residents were 60 years old and older.¹¹ Physical activity would guarantee a better life quality even later in life, therefore the organisation of appropriate sports activities, and the creation of conditions for involvement in sport could be positioned as a meaningful and relevant phenomenon of today.

The motivation to become involved in sport has to be so strong that an athlete, when assessing competition results in a case of defeat, would not regret the efforts made. Participation in sports activities depends on motivational actions i. e. inner motivation, the desire to improve health and be healthy and the need for self-expression (self-realisation) and the expectation to realise his or her abilities. The study by Skučas (2010) confirmed the fact established by other researchers (Campbell, Jones, 2002; May, Warren, 2002) that persons with disabilities who are involved in sport cope with psycho-emotional stress caused by injury and limited movement

functions more easily. Specialists working in the fields of movement, physical activity and sports must know the needs, motivation and tendencies of persons with disabilities and the limitations caused by disability or illnesses.

Research on the Participation of Persons with Disabilities in the Activities of Sports Clubs

Research Methods

A quantitative study was carried out in sports clubs of persons with disabilities of Šiauliai city, *Entuziastas* and *Šiaulietis*, as well as the Day Care Centre of Social Services of Šiauliai City, in order to establish the factors for the involvement of persons with physical disabilities into activities of sport clubs. Questionnaires were based on a theoretical analysis of the scientific literature, and the methodological recommendations of Kaffemanienė (2006), Bitinas (1998), Kardelis (2002) and questionnaires adapted by Skučas (2003a) and Ivanauskas (2009). We made three questionnaires (a quantitative survey with a structural questionnaire of persons with physical disabilities involved and uninvolved in sport at sports clubs and managers of clubs) in order to identify their participation in activities of the sports clubs. The questionnaire consisted of closed-type and 3 open-type questions. Questionnaires contained identical blocs in order to make the interpretation of data easier, except for a questionnaire for managers, which contained an additional two blocs in order to obtain information about sports club and management. Questionnaires were sent to managers by e-mail (18 questionnaires). 8 questionnaires were returned. 70 questionnaires were prepared and distributed to disabled persons involved in sport, 66 questionnaires were obtained. 100 questionnaires were handed to those who do not participate in activities of sports clubs, 70 questionnaires were returned. Data from various fields was analysed quantitatively and qualitatively, research results are provided in percentage points. The study was carried out from November, 2012 to February 2013.

Research data was processed by a Statistical package for the Social Sciences (SPSS 17.0) and MS Windows Excel programmes. The following methods of mathematical statistics were used in the research:

⁹ Lithuanian Department of Statistics. Demographical situation (2008).

<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2749&print=1&PHPSESSID=05f792168abb14d972b906e5f2d7456>.

¹⁰ Ministry of Social Security and Labour. Statistics and Dynamics of Disability (2012).

<http://www.socmin.lt/index.php?1781001982> (viewed on 04 02 2013).

¹¹ Statistical Yearbook of Lithuania (2012). Lithuanian Department of Statistics.

http://www.stat.gov.lt/uploads/metrastis/1_LSM_2012.pdf (viewed on 22 01 2013).

- the strength of linear correlation between categories was evaluated with correlation coefficient. In this case Pearson's correlation coefficient was calculated;
- in addition Chi-square criterion was used in order to reveal the correlation between phenomena;
- the selected level of significance was $p \leq 0.05$;
- the MS Windows Excel programme was used for visual-graphic presentation of these values.

Socio-demographic respondent analysis. Efforts were made to survey as many respondents as possible in order to carry out a valid study. After the consent from LFDS was received, 18 managers of clubs in Lithuania that belong to LFDS were contacted and asked to answer the questions in the questionnaire on sports club activities. We have only received answers from eight of these managers. Comparing the percentage, this constitutes more than 50 % of all managers of clubs with disabilities. Thus 8 managers of sports clubs participated in the quantitative survey and they constituted 5.6 % of all respondents that participated in this type of survey.

It was difficult to obtain a list of participants involved in sport at LFDS clubs, therefore we decided to focus on sports clubs for persons with disabilities located in the Šiauliai region. 36 people with physical disability actively engaging in such sports clubs in Šiauliai city and 30 respondents from Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Ukmergė and Alytus (6 persons from each club) were surveyed. In total 66 persons with disabilities involved in sport participated in the study. This constitutes 45.8 % of all respondents that had participated in the study. This is referred to as a purposive sample as it is possible to target only those of a specialist group, in this case disabled people's use of sports clubs. (Kardelis, 2002).

Respondents with physical disabilities not involved in sport were chosen from the Šiauliai City Association of Persons with Disabilities and the Day Care Centre of Social Services of Šiauliai City. 90 respondents were surveyed. 20 questionnaires were not processed using the SPSS programme due to inaccurate data, therefore 70 questionnaires from respondents with physical disabilities were used for the research. This constitutes 48,6 % of all persons surveyed.

From 144 respondents that participated in a quantitative questionnaire survey, 97 were men (67.4 %) and 47 (32.6 %) were women. The age of persons with disabilities was unlimited. The majority of people answering the questions in the questionnaire were 41–60 years old (63 respondents – 43.8 %) and 19–40 years old (61 respondents, i. e. 42.4 %). Other respondents divided as follows: younger than 19 years old: 4 (2.8 %), 61 and older: 16 (11.0 %).

The majority of respondents have secondary education: 47 (32.6 %) and further education: 47 (32.6 %). 26 (18.2 %) and 12 (8.3 %) persons with disabilities have higher (university and non-university) education respectively, while 12 respondents (8.3 %) have primary or basic education. This could in part also determine the amount of income. 75 respondents (52.1 %) receive up to 1000 LTL; (31.9 %) receive up to 1500 LTL and only 17 (11.8 %) respondents receive more than 1500 LTL. 6 respondents receive over 2000 LTL, which makes just 4.2 %. This data may be significant when exploring the issue of material incentive or inability to get involved in sports due to financial problems.

According to work capacity level, the majority 59.7 % (86) of respondents are recognized as partially incapacitated for work (work capacity level: 30–55 %) or citizens fully incapacitated for work: 49 (34.0 %) work capacity level 0–25 % and only for 9 (6.3 %) work capacity of 60–100 % has been determined. This shows that 93.7 % of all respondents are able to get involved in active sports activities.

While analysing the causes of disability, it was determined that 39 (27.1 %) of respondents have a congenital disability and just 2.1 % (3) are disabled due to age (ageing). Others became disabled after a disease or injury: 102 (70.8 %). On the basis of this it can be claimed that a person who has become disabled due to a disease or injury experiences emotional difficulties and needs different activities, including sports activities, in order to become physically and emotionally stronger and to ultimately regain their lost life quality.

Study results

Disabled sport is increasingly developing in different directions and expanding geographically, including third world countries joining. More issues and problems are arising that need to

be solved and Lithuania is becoming a part of this process.

In 2012 there were 18 sports clubs dedicated to persons with disabilities in Lithuania. The data provided by managers of the 8 clubs responding to the study show that the majority of clubs (62.5 %) have operated for 16 or more years. There is still a tendency to establish new clubs, but the activity in this field could be greater. In the last five years only one sports club dedicated to persons with physical disabilities was established in Lithuania.

The satisfaction of the needs of persons involved in sport is directly related to the possibility to choose a desired activity. Having assessed the data, we can claim that sports clubs partly satisfy the needs of persons involved in sports. 50 % of clubs organise sport activities in 6–10

kinds of sports, while 12.5 % of clubs offer 11 and more kinds of sports.

Persons with disabilities are satisfied with the quality of the organisation of sports activities. They have also quite positively evaluated the quality of services provided by clubs. 48.5 % of respondents claimed that they are satisfied with them, whilst 43.9 % of respondents were partly satisfied. 7.6 % of persons with disabilities involved in sport were dissatisfied with the service quality.

The motives for expectations that persons with disabilities have before starting sports are varied (see table 1). Having explored the opinion of persons with disabilities participating in sport activities on life quality, we can claim that in most cases the attainment of a sports goal (98.5 %) and satisfaction of the need for self-realisation (98.5 %) were the most frequent.

Table 1

Impact of the participation in sports activities on the life quality of a person with disability (persons involved in sports) %; N = 66

Life quality criteria	Respondent answers (%)			
	Definite yes	Yes	No	Definite no
Provides an opportunity to receive additional services	26.2	53.8	13.8	6.2
Creates conditions for self-realisation	36.4	62.1	–	1.5
Helps to become more independent	28.8	66.7	3.0	1.5
Improves communication	48.5	48.5	1.5	1.5
Enhances health	43.9	53.0	1.5	1.5
Helps to attain sports goal	30.3	68.2	–	1.5
Gives pleasure and satisfaction	47.0	48.5	3.0	1.5
Gives freedom and options	25.8	62.1	10.6	1.5
Improves material status	4.6	9.2	64.6	21.5
Allows to take rest, create, and spend leisure purposefully	39.4	56.1	3.0	1.5

Other criteria of these activities also occupies quite a high position: improved communication (97.0 %), pleasure and satisfaction (95.5 %) and stronger health (96.9 %). The statistics for the last five years of the Šiauliai *Entuziastas* sports club shows that the number of persons involved in sports has changed only slightly.

Involvement in active sports demands a lot of effort. Even though the majority of people understand that sport enhances health, they lack the will to attain their goals. Efforts are being made to improve the motivation system. This process begins with the induction into a sports club and the creation of microclimate and ends with the acknowledgment and appreciation once high sports results are attained. Activities oriented towards the satisfaction of higher needs (communi-

cation, self-expression) encourage a person to excel. When choosing sports activities the respondents (86.1 %) think that it does not improve their material status.

Even though the income of 52.1 % respondents does not exceed 1000 LTL, 43.9 % of them would agree to allocate a part of their personal income for the funding of a club. Another 27.3 % have not yet decided, but it can be expected that, once the conditions are known, their opinion, would also be positive.

A survey of the managers of sports clubs showed that the material resources of sports clubs are average. Sport clubs are provided with 100 % of the cost of competition outfits (see table 2). The clubs are sufficiently provided with mobile phone connections and sports equipment (87.5 %). Unfortunately, only 25 % of clubs have websites and

vehicles, just 37.5 % of them have their own premises, fitness suites or gym. It is hard to achieve good results when such items are scarce, and the motivation to get intensively involved in these activities is decreasing.

Table 2

Resources of sports clubs dedicated to persons with disabilities %

Resources	Situation in sports clubs dedicated to persons with disabilities (%)	
	Has	Lacks
Computer	62.5	37.5
Internet connection	75.0	25.0
Website	25.0	75.0
Analog connection (TEO)	37.5	62.5
Mobile connection	87.5	12.5
Vehicle	25.0	75.0
Own premises	37.5	62.5
Fitness	37.5	62.5
Gym	37.5	62.5
Training outfits	62.5	37.5
Competition outfits	100.0	–
Sports coach	75.0	25.0
Different sports equipment	87.5	12.5

The quality of sports club activities can depend on a number of factors. In most cases efforts are made to improve the legal framework or to guarantee sufficient funding for clubs. The respondents are convinced (see table 3) that the competence of the manager (89.4 %), active athletes at a club (75.8 %), sports equipment (72.7 %) and the club's budget (71.2 %) have the biggest impact on the quality of sports club's activities. Opinions on the participation of family members in sports activities differed the most. It is possible that persons with disabilities, while appreciating their family's support and encouragement, avoid demonstrating their failures or weaknesses that can occur due to problems encountered on a daily basis. The Government's policy and the approach of local authorities towards athletes with disabilities (60.6 % and 62.1 % respectively) occupy rather important positions and just 3 % of respondents think that they have no impact. The dissemination of information about sports club also has a significant impact: 56.1 % of respondents think that this factor influences the quality of sports club activities.

Table 3

Factors determining the quality of a sports club (persons involved in sports) %; N = 66

Quality criteria of sports club's activities	Respondent answers (%)			
	Definite yes	Yes	No	Definite no
Manager's competence	89.4	10.6	–	–
Active athletes at a club	75.8	24.2	–	–
Family members participating in club activities	28.8	37.9	24.2	9.1
Approach of local authorities towards athletes with disabilities	62.1	27.3	10.6	–
Government's policy	60.6	25.8	10.6	3.0
Club's budget	71.2	18.2	10.6	–
Strategically convenient location of a sport club	58.5	29.2	12.3	–
Sports equipment	72.7	19.7	7.6	–
Dissemination of information on club's activities	56.1	31.8	9.1	3.0

Having analysed the opinions of the respondents on the sources that could guarantee the dissemination of information on the activities of sports clubs, it turned out that most often this information is shared by word of mouth, i. e. among friends and acquaintances (89.4 %). This is also confirmed by results of correlation: persons with disabilities that are not involved in sports, but have acquaintances who participate in activities of sports clubs dedicated to persons with disabilities are informed about the activities of sports clubs the most ($r = 0.765$; $p = 0.001$; $\chi^2 = 39.482$;

$p = 0.001$). The Internet, press and other sources together occupy just 10.5 %. This may be related with the fact that 75 % of sports clubs do not have a website.

As the information on the activities of sports clubs is scarce, it was reasonable to find out the reasons motivating persons with disabilities to participate in sports activities (see table 4). The most important factor is health enhancement (95.4 %). According to persons with disabilities it determines the priority position of these activities.

Table 4

**Factors that influenced persons with disabilities to get involved in sports (persons involved in sports)
%; N = 66**

Factors	Influence on involvement in active sports activities (%)		
	Encouraged	Did not have any influence	Did not encourage
Rehabilitation therapist's advice	43.9	56.1	–
Support, encouragement by friends, family	79.3	20.7	–
Desire to test themselves	89.4	10.6	–
Sports achievements before disability	29.7	70.3	–
Desire to achieve good results	77.3	22.7	–
Desire to travel abroad	72.7	27.3	–
Health enhancement	95.4	4.6	–
Reports via media about disabled sports	46.9	50.0	3.1
Possible sports injuries	7.5	78.8	13.6
Additional services provided by a sports club	46.9	14.1	39.0
Financial reward for the results achieved	20.3	18.8	60.9

Persons with disabilities participating in sports activities understand that their life quality can improve only due to their desire, will and determination. Another factor, desire to test themselves (89.4 %), is also related with the qualities of patience, perseverance and determination. Support and encouragement by friends, family is in the third place (79.3 %). As we see, for persons with disabilities their family's and friends' support is very important. Adventitiously disabled people are more vulnerable, sensitive, and need more support than those who have lives with disability since birth or early childhood. One is motivated to participate in sports activities due to the desire to realise oneself: the achievement of good results motivates 77.3 % of respondents, as does their desire to travel, and to go to foreign countries motivates 72.7 % of respondents.

Respondents have also indicated their reasons that could have impacted on their motivation or not in attending sports clubs. These are the absence of sports coaches, requirements to attend training and achieve results and strenuous physical exercise, lack of information about sports clubs for persons with disabilities.

All respondents in the study claim that physical activity improves both physical and spiritual health. They also agree that sports activities have a great influence on the life quality of persons with disabilities. Views of least difference were held while assessing the fields of independence, communication and goal attainment. The positive evaluation of different fields of life quality of the managers of sports clubs stood out in the study. They agreed with the statement that partici-

pation in sports activities improves material status the greatest (37.5 %), while only 13.9 % of persons not involved in sports supported this statement. While evaluating the opinion of respondents not involved in sports that differed from the opinion of the two other groups of respondents, we were able to note the attitude of freedom and opportunity.

It is possible to draw the conclusion that only those who participate in these activities can properly evaluate this factor as 87.9 % of respondents involved in sports and all managers that participated in the survey agreed with this statement. In the analysis of differences of the test groups in this aspect, there was found to be a statistically significant weak correlation between whether a person belonged to a group and the quality of life through participating in sport: “improves communication” ($r = -0.273$; $p = 0.001$) and “allows one to take rest, create and spend leisure purposefully” ($r = -0.249$; $p = 0.003$). Managers of sports clubs and persons with disabilities involved in sport, evaluate the advantages of their life quality through participation in sports activities more positively than persons with disabilities that are not involved in sports (respectively: $\chi^2 = 13.269$; $p = 0.039$ and $\chi^2 = 11.034$; $p = 0.040$). This positive emphasis may encouraging those not already doing sport to get involved in the activities of sports clubs.

As the majority of respondents have evaluated sports activities as positive, it was interesting for us to find out what the reasons are for abstention from such activities. Persons not involved in sports think that the possibility of injuries is an important factor determining why they do not

choose these activities (60 %), although those participating in these activities deny it (managers: 25.0 % and persons involved in sports: 14.1 %).

This shows a lack of information about the guarantee of protection during sports activities. There was also a striking difference in opinions regarding the lack of equipment. Persons not involved in sport think that sports activities are rejected due to the lack of equipment. This is denied by those involved in sport: only 25 % of managers and 30.3 % of those involved in sport think that the lack of sports equipment is important when choosing activities.

Managers name the lack of information about the activities of sports clubs, complicated arrival (accessibility) and the lack of motivation (75.0 %) as the most important reasons determining why these activities are not chosen. The opinion of persons with disabilities involved in sport, although in a lower percentage, coincided with the opinion of managers. Persons with disabilities that are involved in sport together with above positions also name the problem of the absence of coaches (45.5 %). Those uninvolved in sport have indicated unadapted premises as one of the main reasons why they do not participate in sport activities (71.0 %). Since they do not participate in these activities, it is supposed that the information that has reached them was provided by other persons or data bases. The other two reasons were the lack of equipment (69.6 %) and the absence of coaches (67.6 %) and these could be attributed to mis-information.

The reasons why persons with disabilities do not get involved in sports, is indicated by them as a statistically significant correlation between the reasons of abstention in sports and the attitudes of the above group that participation in activities of sports clubs “impairs their means” ($r = 0.367$; $p \leq 0.006$); “arrival to a sports club is complicated” ($r = 0.294$; $p = 0.029$); “there is a lack of information” ($r = 0.268$; $p = 0.048$); “exercises are too strenuous” ($r = 0.301$; $p = 0.026$) became evident. While analysing the above issue it is worth noticing that all three groups of respondents think that a lack of time has very little influence on the selection of these activities. The National Development Programme of Sports For Everyone and the Law on Social Integration of Persons with Disabilities of the Republic of Lithuania is intended to make authorised and municipal institutions responsible for the integration of persons with disabilities in sports activities. Today

the focus is on an increase in sports equipment and forms of regular exercising and a guarantee of equal opportunities to participate in these activities together with other members of the society.

The aim of the study was to find out what is the opinion of persons with disabilities who exercise and persons with disabilities who do not exercise and what would encourage them to participate in sports activities. As we can see from the study data, persons with disabilities who do not exercise would be motivated to choose these activities if sports clubs provided additional services (87.1 %), while persons who exercise think that the most important stimulus is the desire to communicate (95.4 %). Persons with disabilities appreciate the opportunity to be together, the opinion of their friends and family support are important to them.

The fact that respondents who exercise prioritise the desire to communicate shows that the microclimate at sports clubs is good, efforts are made to solve problems and there is no tension among the members. People who do not exercise place the advice of the rehabilitation therapist (75.7 %) in second place. This shows that people who do not exercise are not so active at solving their own problems. It is important to trust the advice of the rehabilitation therapist, but disabled people are not ill. They have to accept their acquired disability and to start to realise themselves in another role. Therefore the choice of a person not to exercise shows a lack of independent decision making, a desire that the majority of problems would be solved without their initiative. The group of respondents who exercise in the second place see the desire and opportunity to test themselves (89.4 %). This shows that they have acquired personal traits, will power, determination, and a desire to overcome disability. The third position was the same for both respondent groups: support and encouragement by friends and family is an important motivator when choosing sports activities. Opinions on additional services provided by sports clubs (40.2 %) and rewards for results (33.3 %) differed the most. The study shows that those who exercise are less oriented towards benefiting, while those who do not exercise would like to receive some kind of material incentive. It should also be noted that while exploring the factors that motivate persons with disabilities who do not exercise, the most statistically significant correlation with regard to gender became evident. Women with disabilities would be motivated to

participate in sports activities the most by the need for self-realisation ($r = -0.286$; $p = 0.017$; $\chi^2 = 11,034$; $p = 0.040$), therefore it can be expected that women would be more motivated to achieve their goal and the best results.

Having analysed respondents' statements about immediate intentions to join sports activities, it can be claimed that the probability is rather high. In the near future 17.4 % of respondents plan to join sports activities, while 27.5 % respondents plan to do it within the next year. It is very important to use this positive decision of persons with disabilities and to provide them with information about sports clubs activities in time. This is also confirmed by a statistically significant correlation between persons with disabilities who plan to join sports club in the near future and the amount of information on sports clubs available to them ($r = 0.549$; $p = 0.001$). The more information persons with disabilities have about the activities of the sports clubs, the sooner they plan to join them ($\chi^2 = 25.321$; $p = 0.001$).

The competence and the qualification of a manager is of great importance to the activities of sports clubs. This is directly related to informal learning and participation in events for the im-

provement of qualifications. The majority of managers of sports clubs have been managing clubs since their establishment. 50 % of respondents have been managing clubs for over 16 years. In the last five years only 50 % of managers improved their qualification once or twice a year, while 37.5 % of managers have not attended any course and have not improved their qualification. According to managers (see table 5), the attitude of local authorities to athletes with disabilities (100 %) and government's policy (87.5 %) have the biggest impact on the quality of the activities of sports clubs. The competence of the manager (50.0 %) occupies only place 6 out of 9 positions. According to managers, the presence of family members of those participating in clubs is least important (37.5 %), although the support and encouragement of friends and family among persons with disabilities who exercise occupies the third place. In this field, a statistically significant correlation of average strength was determined during the assessment of the importance of the manager's competence reflecting on the quality of the activities of sports club between persons with disabilities who exercise and managers of sports clubs ($r = -0.334$; $p = 0.003$).

Table 5

Factors determining the quality of the activities of sports club %; N = 8

Quality criteria of activities of sports clubs	Responses of managers (%)			
	Definite yes	Yes	No	Definite no
Manager's competence	50.0	50.0	–	–
Active athletes at a club	75.0	25.0	–	–
Family members participating in club activities	37.5	50.0	12.5	–
Attitude of local authorities towards athletes with disabilities	100.0	–	–	–
Government's policy	87.5	12.5	–	–
Club's budget	75.0	25.0	–	–
Strategically convenient location of a club	42.9	57.1	–	–
Sports equipment	71.4	28.6	–	–
Dissemination of information on club activities	85.7	14.3	–	–

A Chi-square analysis suggests that managers of sports clubs tend to underestimate the importance of their competence to the quality of activities of sports club. Although persons with disabilities who exercise think that the competence of the manager of the sports club directly affects the quality of the activities therein ($\chi^2 = 8.750$; $p = 0.003$).

The attitude towards managers of sports clubs could be conditioned by the managers age. From the respondent group 19–40 years old respondents make up just 12.5 % (one manager),

41–60 years old respondents make 37.5 % (3 managers), and 61 years old and older respondents make even 50.0 % (four managers) of all respondents. From them 50.0 % managers have secondary or further education. Demographic data provided suggest that the competence of managers is not high and requires an exhaustive study determining the linear correlation between managers and activities of sports clubs with the participation of persons with disabilities in these activities.

To summarise it can be said that physical activity is a necessary condition for the improve-

ment of life quality of persons with disabilities. Sports clubs and managers administering them try to guarantee the supply of sports activities, but both internal (lack of managers' competence, lack of information dissemination, low activity of persons with disabilities and etc.), and external (limited funding, problematic system of funding of coaches, lack of attention from authorities and etc.) problems hinder the qualitative development of these activities.

Conclusions

1. Lithuanian laws regulating disabled sports define the guidelines for the implementation of physical activities. The strategy for the expansion of disabled sport providing an analysis of the current situation of sports activities for persons with disabilities in Lithuania, the definition of strategic goals and the provision of a perspective on sports activities, has not yet been created. This is especially important when training young disabled people since an incentive system is created only for top-level athletes in paralympic sports.
2. The Lithuanian Federation of Disabled Sports (LFDS) promotes, develops, organizes and coordinates physical education and sports activities for persons with physical disabilities. Its purpose is to help them to integrate into society through sports activities. Unfortunately, due to the shortcomings of this organisation, problems of recruiting new members to sports teams and the small number of competitions, coupled with insufficient communication between the Department of Physical Education and Paralympic Committee and the need for physical activity of persons with disabilities, is not fully satisfied.
3. According to persons with disabilities who exercise, sports activities influence the improvement of life quality in the fields of communication, pleasure and satisfaction and health enhancement. When analysing the differences among respondent groups (those who exercise, those who do not exercise and managers of sports clubs) in this aspect, there was shown to be a statistically weak correlation between respondents belonging to a group and the following aspects of life quality that are determined by the participation of persons with disability in sports activities: "improves communication" ($r = -0.273$; $p = 0.001$) and "allows to take rest, create, meaningfully spend leisure" ($r = -0.249$; $p = 0.003$). A Chi-square analysis suggests that managers of sports clubs and persons with disabilities who exercise evaluate these advantages of participating in sports activities on their life quality more positively than persons with disabilities who do not exercise (respectively $\chi^2 = 13.269$; $p = 0.039$ and $\chi^2 = 11.034$; $p = 0.040$).
4. According to persons with disabilities who exercise, manager's competence, active athletes at a club, sports equipment and the club's budget have the largest influence on the quality of sports club activities.
5. When evaluating the reasons for passivity of persons with disabilities who do not exercise, there is a statistically significant correlation between reasons for not exercising and attitudes of the participating respondent group "impairs their means" ($r = 0.367$; $p \leq 0.006$); "arrival to a sports club is complicated" ($r = 0.294$; $p = 0.029$); "there is a lack of information" ($r = 0.268$; $p = 0.048$); "exercises are too strenuous" ($r = 0.301$; $p = 0.026$). To summarise the reasons for not exercising it is worth noticing that in the respondents' opinion a lack of time has very little influence on the selection of these activities.
5. Persons with disabilities that do not exercise would be motivated the most by additional services provided by sports clubs and the advice of a rehabilitation therapist. While exploring the motivational factors as to why persons with disabilities do not get involved in sport, a statistically significant correlation in gender aspect stood out. Women with disabilities would be motivated to participate in sports activities the most by the need for self-realisation ($r = -0.286$; $p = 0.017$; $\chi^2 = 11.034$; $p = 0.040$), therefore it can be expected that women would be more motivated to achieve their goal and their best results.
6. It is very important to use this positive decision of persons with disabilities and to provide them with information about sports clubs activities. This is also confirmed by a statistically significant correlation between

persons with disabilities who plan to join sports club in the near future and the amount of information on sports clubs available to them ($r = 0.549$; $p = 0.001$). The more information persons with disabilities have about activities of sports clubs, the sooner they plan to join them ($\chi^2 = 25.321$; $p = 0.001$).

7. The study showed that persons with disabilities lack systematically prepared information materials about activities of sports clubs. This led to further interest in this problem and, once recommendations have been prepared, submission of suggestions to LFDS and LPOC.

References

1. Adomaitienė, R. (1999). Konceptualus neįgaliųjų sociologijos kaip bendrosios sociologijos dalies pagrindimas. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 2, 5–11.
2. Adomaitienė, R. (2007). Neįgaliųjų sociologijos pagrindai: negalių modeliai, socialinė integracija. R. Adomaitienė (Red.). *Projektas „Pedagogų kvalifikacijos kėlimas darbui su įvairias negalės turinčiais mokiniams bendrojo lavinimo mokyklose“*. Metodinė medžiaga. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 5–28.
3. Bagdonas, A. (1999). *Tarptautinė ydy, veiklų ir dalyvavimo klasifikacija*. VU SPL. Vilnius: Leidybos grupė „Psichėja“.
4. Baltoji knyga (2007). *Baltoji knyga dėl sporto*. Europos Bendrijos komisija. Briuselis [žiūrėta 2013-01-22]. Prieiga internete: <http://ec.europa.eu/sport/documents/whitepaper/whitepaper-short_lt.pdf>.
5. Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
6. Campbell, E., Jones, G. (2002). Cognitive. Appraisal of Sources of Stress Experienced by Elite Male Wheelchair Basketball Players. *Adapted Physical Quarterly*, 19 (1), 100–108.
7. Elektroninė knygos „Per sportą į pilietinę kultūrą“ versija [žiūrėta 2012-12-17]. Prieiga internete: <http://www.sportinfo.lt/dokumentai/leidiniai/per_sporta_i_plietine_kultura.pdf>.
8. Elektroninis leidinys, kurio tikslas informacijos apie negalę, apie bendravimą su neįgalia asmeniu sklaida [žiūrėta 2013-01-22]. Prieiga internete: <http://www.teo.lt/sites/default/files/APIE_TEO/Paveiksliukai/2012/mokymai.pdf>.
9. „Eurobarometro“ tyrimo ataskaita [žiūrėta 2012-12-17]. Prieiga internete: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/383&format=HTML&aged=0&language=LT&guiLanguage=en>>.
10. Europos Parlamentas. Sporto politika [žiūrėta 2012-12-17]. Prieiga internete: <http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/culture/article_7319_lt.htm>.
11. Europos taikomosios fizinės veiklos studijų programa (ADAPT). Elektroninė versija [žiūrėta 2013-01-17]. Prieiga internete: <<http://www.kuleuven.ac.be/thenapa/pdfs/adapt1/lithuania.pdf>>.
12. Europos tyrimų biuras [žiūrėta 2012-12-17]. Prieiga internete: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-383_lt.htm>.
13. Eurostat (2005). *Lifelong learning in Europe*. Luxembourg: Eurostat.
14. Gudonis, V. (2002). Jūratės Mikelkevičiūtės daktaro disertacijos „Taikomosios fizinės veiklos poveikis nežymiai protiškai atsilikusių paauglių savęs vertinimui ir fizinės kompetencijos suvokimui“ recenzija. *Specialusis ugdymas*, 1 (6), 174–175.
15. Ivanauskas, M. (2009). *Fizinę negalę turinčių asmenų, dalyvaujančių sportinėje veikloje, gyvenimo kokybė* (Nepublikuotas magistro darbas, Šiaulių universitetas, 2009).
16. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. (Metodinė priemonė bakalaurantams ir magistrantams). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
17. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (edukologija ir kiti socialiniai mokslai). Kaunas: Judex.
18. Krivičiūtė, J. (2005). *Sunkias negalės turinčių asmenų dalyvumo sporte prielaidos tarptautinės funkcionavimo ir neįgalumo klasifikacijos (ICF) kontekste* (Nepublikuotas magistro darbas, Lietuvos kūno kultūros akademija, 2005).
19. Kūno kultūros ir sporto departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. 2011 metų Lietuvos 7–80 metų amžiaus gyvento-

- jų požiūris į kūno kultūros pratybas, sportą ir sportavimo įpročių tyrimo ataskaita [žiūrėta 2013-02-04]. Prieiga internete: <<http://www.kksd.lt/index.php?2933772018>>.
20. Lietuvos neįgaliųjų sporto federacija. Istorija ir tikslai. Prieiga per internetą: http://www.insf.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=203 (žiūrėta 2012-12-18).
  21. Lietuvos parolimpinis komitetas. Apie mus [žiūrėta 2012-12-18]. Prieiga internete: <<http://www.lpok.lt/>>.
  22. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos Fakultatyvaus protokolo ratifikavimo“. 2010 m. gegužės 27 d. Nr. XI-854. Vilnius (Žin., 2010, Nr. 67-3350).
  23. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas. 1995 m. gruodžio 20 d. Nr. I-1151. Vilnius (Žin., 1996, Nr. 9-215).
  24. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. Vilnius (Žin., 1991, Nr. 36-969). Nauja įstatymo redakcija nuo 2005 m. liepos 1 d. Nr. IX-2228 (Žin., 2004, Nr. 83-2983); Nauja įstatymo redakcija nuo 2010 m. balandžio 29 d. Nr. XI-791 (įsigaliojo nuo 2010 m. liepos 1 d.) (Žin., 2010, Nr. 60-2958).
  25. Lietuvos Respublikos Seimas. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija ir jos Fakultatyvus protokolai. Vilnius (Žin., 2010, Nr. 71-3561).
  26. Lietuvos Respublikos Seimas. Nutarimas „Dėl 2011–2020 metų valstybinės sporto plėtros strategijos patvirtinimo“. 2011 m. kovo 24 d. Nr. XI-1296. Vilnius (Žin., 2011, Nr. 41-1942).
  27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“. 2012 m. lapkričio 28 d. Nr. 1482. Vilnius (Žin., 2012, Nr. 144-7430).
  28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos patvirtinimo“. 2012 m. lapkričio 21 d. Nr. 1408. Vilnius (Žin., 2012, Nr. 137-7021).
  29. Lietuvos socialinis žemėlapis [žiūrėta 2012-12-18]. Prieiga internete: <<http://www.socialiniszemelapis.lt/index.php?-1357150127>>
  30. Lietuvos sporto statistikos metraščio duomenys. Prieiga per internetą: <http://www.kksd.lt/index.php?2933772018> (žiūrėta 2013-01-22).
  31. Lietuvos statistikos departamentas. Demografinė padėtis (2008). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2749&print=1&PHPSESSID=05f792168abc14d972b906e5f2d7456> (žiūrėta 2013-01-22).
  32. Lietuvos statistikos metraštis (2012). Lietuvos statistikos departamentas [žiūrėta 2013-01-22]. Prieiga internete: <http://www.stat.gov.lt/uploads/metrastis/1_LSM_2012.pdf>.
  33. May, L. A., Warren, S. (2002). Measuring quality of life persons with spinal cord injury: external and structural validity, *Spinal Cord*, 40 (7), 41–50.
  34. Ministrų komiteto Rekomendacija (2006). Europos Tarybos veiksmų negalios srityje planas 2006–2015 [žiūrėta 2013-01-11]. Prieiga internete: <www.ndt.lt/files/File/Europos_veiksmu_planas.doc>.
  35. Nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programa [žiūrėta 2013-01-11]. Prieiga internete: <<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=099E11C2-CB34-4D95-801E-46B1FA2B9435>>.
  36. Nacionalinės sporto visiems plėtros programos rengimas [žiūrėta 2013-01-22]. Prieiga internete: <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2025&p_d=65445&p_k=1>.
  37. Neįgaliųjų reikalų departamentas. Šiaulių universitetas. Tyrimo ataskaita. „Informacijos prieinamumo neįgaliesiems ir jos skleidimo efektyvumas“. 2010 m. [žiūrėta 2013-02-05]. Prieiga internete: <http://www.ndt.lt/files/File/Tyrimo_ataskaita_2010.pdf>.
  38. Projektas „Lietuvos ir Europos Sąjungos reikalų sistemos efektyvumo didinimas (LESSED)“. (Nr.VP1-4.2-VRM-05-V-02-001). (2012 m.) [žiūrėta 2013-02-04]. Prieiga internete: <[http://www.lrv.lt/bylos/LESSED %20projektas/Dokumentai/galutine_ataskaita_sadm_2012-05-25.pdf](http://www.lrv.lt/bylos/LESSED%20projektas/Dokumentai/galutine_ataskaita_sadm_2012-05-25.pdf)>.
  39. Radzevičienė, L. (2007). Neįgaliųjų asmenų psichosocialinių lūkesčių tenkinimo galimybės sportinėmis veiklomis. *Specialusis ugdymas*, 2 (17), 157–164.

40. Rimšaitė, S. (2008). *Šalies neįgaliųjų sporto plėtros modeliavimas* (Nepublikuotas magistro darbas, Lietuvos kūno kultūros akademija).
41. Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
42. Samsonienė, L. (2006). *Specialiųjų poreikių vaikai ir jų socialinė integracija*. Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universitetas.
43. Samsonienė, L., Adomaitienė, R., Krivičiūtė, J. ir kt. (2008). Neįgaliųjų socializacija taikomojoje fizinėje veikloje. *Medicina*, 44 (11), 877–884.
44. Samsonienė, L., Baubinas, A., Adomaitienė, R. ir kt. (2010). Neįgaliųjų sportininkų gyvenimo kokybė ir kai kurie lygių galimybių aspektai. *Medicina*, 46 (3), 211–218.
45. Skučas, K. (2003a). *Taikomosios fizinės ir sportinės veiklos vaidmuo fiziškai neįgaliųjų socializacijoje* (Nepublikuota edukologijos daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2003).
46. Skučas, K. (2003b). *Neįgaliųjų taikomosios fizinės veiklos (TFV) teorija, metodika ir organizavimas*. R. Adomaitienė (Red.), *Taikomoji neįgaliųjų fizinė veikla* (p. 240–273). Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
47. Skučas, K. (2006). Taikomosios fizinės veiklos įtaka neįgaliųjų, judančių vežimėliu, biosocialiniams įgūdžiams. *Specialusis ugdymas*, 2 (15), 147–152.
48. Skučas, K. (2007). Fizinę negalę turinčių mokinių taikomosios fizinės veiklos teorija, metodika ir organizavimas. R. Adomaitienė (Red.), *Projektas „Pedagogų kvalifikacijos kėlimas darbui su įvairias negales turinčiais mokiniais bendrojo lavinimo mokyklose“*. Metodinė medžiaga (p. 71–96). Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
49. Skučas, K. (2010). Sportuojančių ir nesportuojančių Lietuvos fiziškai neįgalių asmenų socializacijos galimybės psichosocialinės sveikatos aspektu. *Filosofija. Sociologija*. T. 21. Nr. 2, 179–185.
50. Skučas, K., Adomaitienė, R. (1999). Neįgaliųjų sportininkų socializacijos ir sveikatos aspektai. *Taikomoji fizinė veikla ir neįgaliųjų socializacija: Problemos ir perspektyvos*. Kaunas.
51. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Neįgalumo statistika ir dinamika (2012) [žiūrėta 2013-02-04]. Prieiga internete: <<http://www.socmin.lt/index.php?1781001982>>.
52. Socialinis pranešimas 2009–2010. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2010). Vilnius: UAB „Vizart“.
53. Stonkus, S. (2002). Sporto terminų žodynas. 2-asis leidimas. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
54. Šumskienė, E. (2009). Negalė. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. XVI. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 186.
55. Viluckienė, J. (2010). Negalė kaip biografinis lūžis. *Naracinė sociologija. Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 1 (26), 116–130.
56. World Health Organisation (1998). International Classification of Impairment, Disabilities and Handicaps WHO, Geneva.
57. Zumeras, R., Gurskas, V. (2012). *Mokinių fizinis aktyvumas ir sveikata*. Metodinė-informacinė medžiaga, skirta visuomenės sveikatos priežiūros specialistams bei pedagogams. Vilnius: Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras.
58. Žeimantas, V. (2012). *Lietuvos parolimpinis sportas 1991–2011 m.* Vilnius: Trys žvaigždutės.

Received 2013 08 29